

RELLEU

REVISTA TRIMESTRAL DE PENSAMENT I CULTURA

El silenci de la nació viva

TERCERA ÈPOCA - GENER/MARÇ 2008

95

---

03 **El silenci de la nació viva**

EDITORIAL

---

04 **Memòria de 1714**

ORIOL JUNQUERAS

---

14 **La qualitat de la nostra memòria històrica**

JOAQUIM FERRER

---

22 **El neoconservadurisme nord-americà**

GREGORIO LURI

---

30 **Entrevista a Jacint Codina**

JORDI GIUDICI I JORDI DE NADAL

---

39 **Una crítica a la historiografia de l'art del segle XX**

FRANCESC MIRALLES

---

42 **Josep Espar, per molts anys!**

IGNASI GENOVÈS

---

44 **A l'entorn de El neoconservadurisme nord-americà**

TAULA RODONA DEL CURS D'ESTIU

---

53 **Notícia de llibres**

---

62 **Notícia de cinema**

REVISTA RELLEU

Revista fundada pel Grup d'Estudis Nacionalistes l'any 1983 com a butlletí intern de l'entitat. A partir del 1992 (segona època) és l'òrgan d'expressió de la Fundació Rellu. Revista cultural i de pensament. Té una periodicitat trimestral. Pertany a l'Associació de Publicacions en Llengua Catalana (APPEC) ¶ DIRECTOR: Jordi Sales. DIRECTOR ADJUNT: Raimon Terradas CONSELL DE REDACCIÓ: Jordi Barnadas, Aleix Buch, Joan Capdevila, Manfred Díez, Agustí d'Arana, Joaquim Ferrer, Josep Hereu, Amadeu Matosas, M.Àngels Orriols, Ramon Tremosa, Jordi Giudici, Josep Solà. SECRETARI DEL CONSELL: Jordi de Nadal ¶ COL·LABORADORS D'AQUEST NÚMERO: Oriol Junqueres, Joaquim Ferrer, Gregorio Luri, Jordi de Nadal, Jordi Giudici, Francesc Miralles, Miquel Seguró, Agustí d'Arana, Josep Hereu i Jordi Barnadas. ¶ EDITA: Quaderns d'Estudis i Treballs SL.

REDACCIÓ I SUBSCRIPCIONS: Fundació Rellu. C/Aragó 287 3r 2a B, 08009 Barcelona ¶ TEL.: 93 488 09 00. FAX: 93 215 87 68 WEB: www.relleu.cat ¶ CORREU ELECTRÒNIC: relleu@relleu.cat ¶ DISSENY: Jordi Matosas i Eloi Gimeno ¶ MAQUETACIÓ: Jordi Matosas ¶ FOTOGRAFIA PÀG. 9: Marc Campà, PÀG. 18: Eloi Gimeno i PÀG. 27: Art Archive ¶ IMPRESSIÓ: Grupo Gráfico ¶ DIPÒSIT LEGAL: B-15.150-83

PREU D'AQUEST NÚMERO: 8 € SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 24 € (4 nùms)

EL SILENCI DE LA NACIÓ VIVA

EDITORIAL

No és cap error. Celebrar la Festa Nacional de Catalunya l'11 de setembre no és cap error. Es fa en commemoració de la caiguda de Barcelona l'11 de setembre de 1714 a mans de les tropes franco-espanyoles comandades pel Duc de Berwick al servei de Felip V de Borbó. Cal corregir constantment els qui es lamenten repetidament, amb major o menor bona fe, que els catalans celebrem les derrotes. No ho fem pas. No s'hi val a equivocar-se més, doncs, i molt menys a induir la falsa necessitat de rectificar actituds de fons quan aquestes són prou netes i prou estimulants si són correctament interpretades: celebrem la supervivència de la nació catalana com una realitat que era lliure fins l' 11 de setembre de 1714 i que des de llavors no ho ha tornat a ser mai més. Era lliure perquè tenia lleis pròpies, ara està sotmesa perquè no les té. Celebrem la voluntat de ser que es mantenia viva el 12 de setembre de 1714 i que ha durat fins ara mateix, celebrem la vida constant de tot un poble europeu que és el nostre. Amb el record als qui defensaren les nostres llibertats afirmem que volem recuperar la nostra sobirania com a nació lliure entre nacions lliures. És una festa de vida i un cant joïós a la set de llibertats. És la festa del silenci de la nació viva, que malgrat el que a estones pot semblar no es distreu del que li és essencial: la voluntat de recuperar la plena sobirania política.

La gent amb més bona fe substitueix la manca de llibertat política per la riquesa econòmica, les glòries artístiques, la vida esportiva, el teixit associatiu o qualsevol altra cosa en la qual podem exhibir una plenitud en comptes d'una mancança. Certament és millor riure que plorar. El silenci de la nació viva oposa als distrets, però, el sentit precís de la seva distracció: la joia de les nostres plenituds no omple la nostra set de llibertats.

La gent amb menys bona fe es queixa que ens queixem, vol fer passar com a glòria de l'empresonat les virtuts del carceller, tasca molt difícil que sempre ha fet fracassar tots els saduceus. Ho estem veient en com el poder socialista espanyol tracta els papers de Salamanca o el Castell de Montjuïc. Hom posa condicions per tornar el Castell de Montjuïc a la ciutat de Barcelona, quan pura i simplement s'hauria de demolir com el que és, un símbol de dominació que recorda constantment la derrota, l'ocupació i la violència mitjançant les quals els catalans estem sotmesos des de segles a una voluntat política aliena. El silenci de la nació viva, com el del mar (Vercors, 1942), retorna a l'ocupant i als seus còmplices la seva qualitat de tals.

MEMÒRIA DE 1714

ORIOL JUNQUERAS

*Doctor en Història del Pensament Econòmic
per la Universitat de Barcelona.*

Quan fem memòria dels fets del
passat, hem de fer memòria
sobretot dels contextos intel·lectuals
i emocionals en els quals les
decisiones són preses.

CONFERÈNCIA IMPARTIDA DURANT EL CURS D'ESTIU DE LA FUNDACIÓ RELLEU, 6 DE JULIOL 2007.

Quan fem memòria dels fets del passat, hem de fer memòria sobretot dels contextos intel·lectuals i emocionals en els quals les decisions són preses. Aquest és l'objectiu de la meva intervenció.

En les Corts de 1701-02, els catalans acceptaven Felip V com a rei. Aquest es mostrava relativament generós, si bé de vegades deixava veure la seva impertinència. En tot cas, era més que no pas el que havien estat els monarques de tot el segle XVII. En aquell moment, no hi havia cap dubte que seria el sobirà de la Corona d'Aragó. Malgrat tot, ens trobem que al 1705 els catalans canviaven de bàndol, refusaven Felip V i iniciaven una guerra. Una guerra que seria devastadora: duraria deu anys, destruiria el país de forma intensa, l'arrasaria literalment diverses vegades amb les anades i vingudes dels exèrcits. Una guerra que acabaria amb el setge sobre Barcelona, llarg de 13 mesos i amb 30.000 bombes sobre la ciutat.

M'interessaria que intentéssim entendre per què els catalans prenen una decisió gens fàcil d'entendre. No ho resolrem pas ara – hi ha historiadors que n'han escrit llibres sencers i encara no ho han resolt. Fem, però, una aproximació als arguments en joc. Proposo que ens els plantejem tal i com se'ls deuriem plantejar els homes del moment. Per començar, deuriem pensar que prendre la decisió d'entrar en guerra era una decisió molt difícil, en primer lloc perquè França i la Corona hispànica eren en aquells moments les màximes potències militars del planeta. És cert que com a potència marítima, Anglaterra podia comparar-s'hi, però considerant en la combinació global, terrestre i marítima, eren les més potents. A més a més, s'ha de tenir en compte que aquestes dues màximes potències, a les quals es volia declarar la guerra, vivien al costat, totes dues tenien frontera directa amb nosaltres. Per tant, s'ha de comptar amb què la guerra es desenvolparà en un escenari com a mínim proper i fins i tot, molt probablement en el propi territori – com finalment va passar. Aquest risc era evident. D'altra banda, els catalans que van prendre la decisió eren també

conscients que la situació política del moment no era potser la ideal, però tampoc del tot dolenta i, en tot cas, no pas pitjor que la que s'havia viscut durant moltes dècades anteriors.

Vistos aquests arguments, per què entrar en guerra i arriscar-se a perdre-ho tot? Hi havia un element que hi jugava a favor, una reflexió que anava en aquest sentit: si entrem en guerra, pot ser que ho perdem tot, però si no hi entrem, gairebé segur que ho perdrem tot. Ja s'havia viscut l'experiència de l'ocupació militar francesa a la Catalunya Nord, ja se sabia com actuaven els nous funcionaris del rei. Per què no arriscar-se a salvar-ho tot? En contra d'aquesta idea, es donava el següent argument: si no s'entra en guerra, està per veure que es perdi tot i, al capdavant, hauria de passar molt de temps abans que tot es perdés. I les coses podrien canviar mentrestant.

Hi havia, naturalment, un contraargument: la decisió és difícil i complicada, perquè és molt arriscada, però en canvi també és cert que mai no hi havia hagut en el món una coalició tan favorable contra les monarquies francesa i hispànica: Anglaterra, Holanda, l'Imperi (amb tots els territoris patrimonials, austríacs i hongaresos), Savoia i Portugal. La guerra, com totes les guerres, és arriscada, però potser ara és el moment de fer-la, perquè és ara quan tenim més aliats. És més: no només disposarem d'una aliança mai vista i, per tant, aquesta oportunitat potser no la tornarem a tenir mai més, sinó que a més resulta que en aquesta aliança hi ha els nostres socis comercials més importants: Anglaterra i Holanda. És a ells que venem els nostres excedents agraris (fonamentalment aiguardent) i és a ells que comprem els productes agraris que ens són imprescindibles per a la nostra supervivència literal, per no morir de gana: blat, que ens arriba del Bàltic des de fa anys, arengades i bacallà – aquests últims més recents, però amb capacitat per estar canviant radicalment la dieta dels catalans. I encara més: no només són els nostres socis principals, sinó que a més són els millors que podríem tenir. No en trobarem cap d'altre de millor al món en moltes dècades. Per tant, potser val la pena jugar-nos-ho tot a una carta al seu costat.

Aquests eren alguns dels plantejaments que hi havia sobre la taula i de seguida n'arrem començant més. Però més que els arguments en concret, el que m'agradaria subratllar és que la decisió, que finalment es va prendre, va ser una decisió plena de racionalitat. Cal destacar-ho, perquè sovint – o almenys aquesta és la meva sensació – la historiografia ho ha plantejat com una decisió poc racional, poc pensada, molt marcada per l'emotivitat: una explosió emocional de sentiments immediats, una sensació de pell. En canvi, és molt probable que el raonament darrera de la decisió d'entrar en guerra fos un raonament molt aprofundit. Per això, quan fem memòria de la Guerra de Successió, estaria bé que fèssim memòria de l'àmbit en el qual les grans decisions van ser preses i de tots els elements que hi van entrar en joc.

Continuem, doncs. Un altre aspecte que cal tenir en compte és que la Guerra de Successió és la primera guerra mundial de la història. No només es disputava en els territoris de la Corona espanyola; també es va lluitar al Canadà, a l'Índia, al Brasil i a Rússia.

Però entrem ja al moment que la guerra havia començat. Els fets van anar demostrant que haver declarat la guerra havia estat molt arriscat i que el preu que se'n podia pagar era molt alt. Però també va haver-hi algun moment de fortuna: el 1706 i el 1710 va semblar que podíem guanyar aquella guerra. No era una impressió injustificada: per dues vegades, les tropes catalanes que formaven part d'un exèrcit aliat, van entrar a Madrid. La participació d'aquestes tropes no es pot tractar com un simple detall. Deixeu-m'ho il·lustrar amb una anècdota, amb totes les limitacions que tingui com a tal. A l'Arxiu Secret del Vaticà es guarden molts documents que parlen de Catalunya i alguns d'ells són de l'època de la Guerra de Successió. Entre ells, hi ha els informes enviats per un llegat pontifici, el qual acompanyava l'exèrcit aliat a aquell estiu de 1710 (cal recordar que en aquell moment, Barcelona tenia la cort pròpia de Carles III, davant de la qual actuava un nunci i que, a més, tots els exèrcits amb tropes catòliques comptaven amb el seu corresponent llegat). El nostre llegat en qüestió informa a

Sant Pere, sobre l'evolució de la guerra, gairebé dia per dia i explica com, la nit següent que les tropes aliades van entrar a Madrid, se sentien des de totes les cases, crits de “¡Viva Felipe VI!”. Segons que explica el llegat, davant d'aquesta situació, el cap dels exèrcits aliats, mariscal Widerstander, va prendre una decisió el dia següent: que fossin els Miquelets (voluntaris catalans) els qui patrullessin pels carrers de la vila. I afegeix: “Ja no es va sentir res més”.

La presència d'aquelles tropes catalanes, per tant, deuria anar més enllà del còmput numèric. Deuria tenir també una alta valor, si no militar, segur que polític. No només per als catalans, sinó també per als castellans. Perquè és molt probable que un dels elements clau, perquè Felip V aconseguís adhesions entusiastes entre els seus súbdits castellans, va ser que aquests veien l'altre candidat, Carles III, com el candidat dels catalans. Hi ha molts documents en els quals els castellans van deixar ben clar que mai no acceptarien aquell rei que portaven els catalans, que venia de Catalunya – físicament. Encara és més rellevant – i cal fer memòria d'aquestes coses – constatar que no va caldre esperar que les tropes catalanes ocupessin trossos de Castella, perquè els castellans tinguessin antipatia als catalans. Anys abans, quan l'Arxiduc Carles es plantejava entrar a la Península, molts ja li havien assenyalat la conveniència de no desembarcar a Catalunya, perquè això seria molt mal rebut per la Corona de Castella. Era preferible fer-ho a Andalusia o fins i tot a Portugal.

Cal recordar que abans del conflicte bèl·lic, ja hi havia aquesta animadversió de tipus nacional o, si la paraula molesta algú, “protonacional”, i si encara algú s'incomoda, “identitari” – i espero que ningú hi tingui al·lèrgia – entre les dues entitats, que ara no sé si n'hem de dir “nacionals” o “protonacionals” o el que sigui – els historiadors tenim tants problemes a l'hora d'anomenar les coses que acabem inventant-nos fórmules neologistes: ara, enlloc d' “Estats” o “nacions”, que no es poden usar sense generar un conflicte extraordinari, parlem de “formacions històriques”, tan ascèptiques que no tenen cap perill (en realitat, així estem utilitzant el llenguatge per no haver d'encarar el veritable problema). Aquest

xoc nacional previ s'ha de tenir present per al nostre context actual.

I també per a entendre una altra decisió difícil que van prendre els catalans en el context de la Guerra de Successió. La decisió que va portar directament als fets de 1714. Una decisió encara més difícil d'entendre que la de 1704 o 1705. És la decisió de juliol de 1713: continuar lluitant. En aquell moment, les tropes aliades evacuaven Catalunya, complint el Conveni de l'Hospitalet acordat amb les tropes borbòniques. Es van comprometre a entregar Tarragona, i ho van fer. I es van comprometre a

---

“És molt probable que un dels elements clau, perquè Felip V aconseguís adhesions entre els seus súbdits castellans, va ser que aquests veiessin Carles III, com el candidat dels catalans.”

---

entregar Barcelona. I no ho van poder fer. No van poder perquè la població de Barcelona s'hi va negar. I quan dic que s'hi va negar, vull dir que s'hi va negar amb les armes a la mà, perquè la càrrega de la defensa militar de la ciutat requeia sobre els seus propis ciutadans, a través del seu enquadrament militar en la Coronela. Era un enquadrament militar molt més professional del que de vegades tendim a pensar, especialment després de 10 anys de guerra.

Fem memòria dels arguments intel·lectuals i emocionals del moment. Per començar, ara ja no hi havia cap aliança internacional per recolzar la lluita contra les dues màximes potències del moment. A més, les úniques places que resistien eren Barcelo-

na i la vila i castell de Cardona: València, Aragó i Lleida havien caigut al 1707, Tortosa al 1708. En el moment de prendre la decisió de continuar lluitant, Barcelona, cap del país, té uns 35.000 habitants. Compta amb 985 soldats professionals – en sabem les unitats, amb els seus noms i el nombre d'efectius. A aquests s'hi sumaven uns 4.500 defensors enquadrats en la Coronela. Amb un total, per tant, d'uns 5.000 – 6.000 defensors sobre 35.000 habitants. L'exèrcit reial, que estava a punt de tancar el setge de la ciutat, tindria al llarg de les operacions (la xifra aniria variant), uns 40.000 soldats. Hi havia, per tant, més soldats assetjant la ciutat que habitants dins les seves muralles. La desproporció entre atacants i defensors militaritzats se situava d'entre 8-9 a 1. A més, aquell exèrcit tenia a la seva rereguarda, escampats arreu del Principat, fins a 45.000 soldats més. Amb un total, per tant, de 95.000 soldats contra els 5.000 defensors. Hi havia més soldats enemics a Catalunya que famílies catalanes.

Aquestes dades són necessàries per entendre la decisió de seguir lluitant. Millor que jo, ho explica Ferran Soldevila, que s'ha de llegir – i que dubta de la racionalitat de la decisió. Perquè es tractava d'una decisió greu. Naturalment, n'hi va haver que van defensar la necessitat de rendir-se, per tal de salvar alguna cosa. Però els seus arguments xocaven contra l'experiència. València es va rendir sense disparar un tret i què en va salvar? Res. Saragossa, igualment – si bé a Aragó hi havia ben poc per salvar. Lleida, també. I a més, que s'hi havia fet? Segur que a Barcelona ho sabien, els fets eren molt recents i la ciutat deuria estar plena de refugiats que n'explicaven la història: la Seu convertida en arsenal militar, plena de canons, la població pràcticament forçada a evaquar-se, els veïns obligats a llaurar els carrers perquè hi creixessin males herbes i la ciutat mai més no fos habitada. També els valencians deuriem explicar l'esgarrifosa repressió de 1707, que va afectar fins i tot l'Església com mai abans a la història d'Europa – i l'Arxiu del Vaticà n'està ple.

Per tant, rendir-se tampoc no serviria de res. O potser sí, deuriem dir alguns; almenys serviria per salvar les vides. Potser no se salvaria cap constitució, ni cap institució, però si es lluitava, molts dels

qui estaven discutint la decisió moririen. Contra aquesta posició hi havia un contraargument: encara que hi morissin molts, hi havia l'esperança que els aliats s'ho repensessin i tornessin. Aquesta esperança, plantejada així, pot semblar molt estranya a algú que no conegui el període. Però una part dels polítics anglesos, especialment els pertanyents als wights (que més endavant donarien origen al partit liberal), alimentava l'esperança catalana. Els deien que, encara que els tories (futurs conservadors) havien firmat el pacte de Gènova i els havien traït, hi havia la possibilitat que tornessin a Catalunya, si aconseguien fer-se amb el poder. S'esperava que un nou monarca del Regne Unit, substituït de la Reina Anna (més partidària de la pau), es decidís per a la guerra. Aquest nou monarca arribaria al torn anglès, al llarg del següent any. Un nou rei partidari de la guerra amb França, disposat a enviar de nou la flota anglesa davant de Barcelona.

Aquesta possibilitat existia, encara que ara ens costi creure en una cosa que finalment no va passar. Però quan estudiem història, no l'hem de considerar en funció d'allò que finalment va passar, sinó d'allò que els homes del moment veien i creien. Ells prenen les seves decisions tenint al davant no el camí concret que la història va acabar prenent, sinó tenint al davant un ampli ventall de possibilitats. Nosaltres hauríem d'intentar reconstruir aquest ventall de possibilitats, per poder entendre la racionalitat (o la manca de racionalitat) de la seva decisió. Al capdavant, no només hi havia l'esperança que els aliats poguessin tornar, sinó que a més a més, l'emperador Carles VI (l'Arxiduc Carles), malgrat que ens havia deixat sols i malgrat que havia demanat que la seva estimada esposa, Elisabet de Ludwig, l'emperadriu, també ens abandonés (amb llàgrimes als ulls dels catalans que la van acomiadar al port); malgrat tot, doncs, encara ens deia que no defallís-sim, que seguíssim lluitant, que tornaria. Però no feia res per a nosaltres. No va enviar ni un soldat, ni un fusell, ni una bala – però alimentava la nostra esperança. Per tant, és lògic que alguns pensessin que els aliats tornarien i uns altres exactament el contrari. El cert és que no van venir. Però també és

cert que van estar a punt de fer-ho. L'estiu de 1714 va anar d'un pèl que no tornessin. Tant és així que, efectivament, l'ordre dirigida a l'almirall Whisley, comandant en cap de la flota britànica al Mediterrani, perquè reunís la seva flota al port de Maó, davant de la possibilitat de dirigir-se a Barcelona, va sortir de la Cort de Londres. El que va passar és que quan l'ordre va arribar a l'almirall i la flota britànica s'estava reagrupant, Barcelona va caure.

Ara bé, més enllà del context internacional i de totes aquestes possibilitats depenents entre elles, que van condicionar la presa d'una decisió que va ser molt més racional del que tendim a pensar, hi ha una altra qüestió fonamental: l'emoció.

Aquells catalans, valencians i d'altres (perquè també hi havia alguns britànics) que van prendre la decisió de lluitar, no la van pendre una sola vegada, sinó moltes. Tampoc no la va pendre un sol òrgan institucional isolat, els Braços de les Corts, sinó tots i cadascun dels combatents que defensaven la muralla. Perquè haurien pogut no defensar-la. Encara que l'ordre de lluitar existia, podrien haver-s'hi negat. Encara que l'ordre es va donar una sola vegada, al juliol de 1713, la decisió es va prendre almenys una vegada cada dia, durant els tretze mesos següents. Perquè quan anaven a dormir o quan el sol sortia per l'horitzó, de ben segur que tots ells es deurien preguntar si allò valia la pena, si tot plegat tenia algun sentit. I aquesta pregunta se la van fer no només els qui combatien, sinó tots els qui en aquell moment eren dins de la ciutat. Quan tu prens la decisió de combatre i saps que qui anirà a combatre seràs tu mateix, la decisió és molt difícil. Però quan tu prens la decisió de combatre i saps que qui està combatent al teu costat, no és algú que no coneixes de res, sinó el teu fill, o el teu pare, o el teu germà – perquè es combat per gremis, en un moment que els fills acostumen a heretar els oficis dels pares –, quan aquestes són les condicions, la decisió de combatre és encara molt més difícil. Arribar a casa i dir al teu fill: “Apa noi, anem a morir” és difícil. Difícil per als qui combatien a la muralla i també per als qui no hi combatien, però que cada dia anaven a la muralla una, dues, tres, quatre, cinc vegades, a

---

“Hi havia més soldats assetjant la ciutat que habitants dins les seves muralles. Un total de 95.000 soldats contra 5.000 defensors.”

portar aigua. Qui portava aquesta aigua eren les mares d'aquells nois que combatien. Cada vegada que portaven aigua a la muralla, resaven per trobar el seu fill encara viu. I la majoria d'elles, algun dia, van tornar enrera sabent que el seu fill era mort.

I malgrat tot, la decisió va ser de combatre i de combatre fins al final. Fins al punt que tenim testimonis escrits de com les dones de la ciutat demanaven als seus marits i als seus fills que anessin a combatre, els animaven a aixecar-se quan les campanes tocaven a combat, els portaven aigua i municions. Municions que tallaven de les branques, els balcons i les reixes perquè feia setmanes i mesos que no hi havia bales. Fins i tot tenim testimonis de com aquestes dones, l'últim dia, clamaven davant les institucions: "Doneu-nos pa i nosaltres combatrem". La decisió de lluitar va ser una decisió col·lectiva que va anar molt més enllà de la pura decisió institucional.

Però deixeu-me subratllar una altra cosa que em sembla rellevant, si volem fer memòria del que va representar la data de 1714. A pesar de tot, la decisió de lluitar va ser sempre una decisió política, presa per les institucions del país seguint les lleis del país. Fins en un context com aquell, amb un país ocupat, després de 10 anys de guerra, amb un setge com aquell, després de 13 mesos de bombardeigs, en els quals l'enemic havia llençat 30.000 bombes sobre la ciutat (una bomba per habitant), les decisions es continuaven prenent en el marc institucional que corresponia. I qual el comandant en cap de la defensa de la ciutat, Antoni de Villarroya, militar professional, va fer saber a les autoritats polítiques que no estava en condicions de continuar dirigint la defensa de la ciutat, perquè no disposava de soldats, ni de municions, ni de pólvora (a Barcelona, per fer pólvora, la gent rascava el salnitre de les pedres de les cases, cremava els seus mobles en piles carboneres a les places i resava en esglésies plenes, en misses que duraven hores interminables, perquè algun vaixell procedent de Mallorca entrés, trencant el bloqueig, en alguna nit de tempesta); quan, doncs, Villarroya va declarar que continuar dirigint la defensa anava més enllà del seu honor, del seu deure i d'allò que resultava racional, les autoritats

polítiques de la ciutat i del país van respondre que no li podien demanar que anés més enllà del seu honor, del seu deure i d'allò que considerava racional, però li pregaven que entengués que si ell renunciava al seu càrrec, la moral dels combatents cauria i, així, posaria en perill la decisió de resistir. I aquesta decisió la prenen les autoritats polítiques del país. Li demanaven en conseqüència que se sotmetés a la voluntat política del país i que continués en el càrrec, encara que això anés més enllà del seu deure i del seu honor. I Villarroya va acceptar; va acceptar les ordres polítiques i va continuar dirigint la defensa de la ciutat.

Voldria que s'entengués que aquesta decisió no va ser tan freda com ara sembla. Deixeu-me posar un exemple: la nit del 13 al 14 d'agost es van produir els combats potser més intensos de

---

“Tenim testimonis escrits de com les dones de la ciutat demanaven als seus marits i als seus fills que anessin a combatre. Aquestes dones, l'últim dia, clamaven davant les institucions: *Doneu-nos pa i nosaltres combatrem.*”

---

tot el setge, els combats de la nit de Santa Clara. En aquests combats s'havia perdut el bastió de Santa Clara. L'enemic l'havia ocupat. En aquell moment, la ciutat ja no era una ciutat tancada, per culpa de l'acció dels bombardeigs. La major part de les bombes es van llençar durant el Gran Bombardeig, del 22 de maig a 25 de juliol de 1714, dia dels bombar-

deigs més greus perquè era Sant Jaume i Berwick, comandant de l'exèrcit atacant, es deia James i va voler celebrar així el seu sant. Durant el Gran Bombardeig, el ritme era d'una bomba cada 3 minuts – imagineu quantes bombes haurien caigut des que he començat a parlar. Durant aquests dos mesos, hi havia tant de fum, que els defensors de Santa Clara, de Sant Pere o de Llevant no podien veure ni Montjuïc. Moltes d'aquelles bombes havien caigut en el tram de muralla que anava de Sant Pere fins a Llevant –més o menys, el que avui correpon al Parc de la Ciutadell i el passeig de Lluís Companys. De manera que en aquella part hi havia 7 bretxes a la muralla, la més gran de les quals permetia que 300 soldats enemics la atrevessin, un al costat de l'altre. Era la que els atacants anomenaven Bretxa Reial. Aquella nit de Santa Clara, per tant, els atacants consideraven que la ciutat era una ciutat oberta i la muralla, un simple talús de pedres i terra, pel qual pujaven i baixaven cada vegada que s'ho proposaven o gairebé. Ara, a més, s'havia perdut el baluart. Però igualment es va procedir als contraatacs habituals en aquelles circumstàncies.

Permeteu-me que us expliqui un moment la forma de combat. Perquè puguem entendre el valor de les decisions que es prenen cada dia i per cadascun dels combatents. Combatre llavors vol dir el següent. En una hora determinada, molt sovint a l'alba, comencen els bombardeigs. Després de la primera andanada, ja no veus res. Tot és ple de pols. La pols es posa per tot arreu: pels teus ulls i per la teva gola. I teniu por. Molta por. I la gola se us asseca, per la por i per la pols que us entra. Sabeu que l'enemic, en qualsevol moment, passarà a l'atac. El veieu formar. Els teniu molt a prop. Hi ha trams de la muralla en els quals teniu la trinxera dels assetjants a 25 metres. Els veieu la cara. Cada moment del dia, fins i tot quan no hi ha combat. Són aquí. I en qualsevol moment atacaran. I ataquen. Nosaltres, al començament del setge, érem uns 5.500 defensors, ara sou molts menys, segurament menys de la meitat. L'enemic continua disposant de 40.000 soldats, perquè ha renovat totes les baixes que ha patit. Quan l'enemic ataca, és probable que les columnes d'assalt estiguin formades per 10.000 o 15.000 soldats.

L'onze de setembre, per uns 25.000. Ataquen punts concrets de la muralla en els quals, potser, com a màxim, hi ha uns 300 defensors. Us imagineu què és ser 300 defensors i veure que sobre vostre vénen 10.000, 15.000 soldats amb la baioneta calada? Dispareu. Ja no hi veieu gens, perquè aquesta vegada el fum surt del vostre fusell. Dispareu amb pólvora de mala qualitat. Les bales de ferro que feu servir erosionen les ànimes dels vostres fusells i molts d'ells us esclaten a la cara. Tots teniu la cara cremada de la pólvora de mala qualitat. Us falten les celles i teniu les pestanyes de sobre enganxades amb les de sota – amb prou feines podeu obrir l'ull dret. L'enemic es llença sobre la vostra posició. Com a molt, tindreu l'oportunitat de disparar una vegada més. Potser, si l'enemic ve de més lluny, dues vegades. Però quantes baixes causareu a l'enemic que s'acosta? Suposem que encertéssiu totes les bales – no n'encertareu ni la meitat, ni de causalitat. Quantes baixes? Tres-centes? Si són quinze mil! L'enemic us supera. Us supera irremeiablement. Un dia rera l'altre. En un punt i un altre de la muralla. Alguns us heu de retirar, altres combatreu fins a la mort. Els qui us retireu, ho feu fins a una nova posició. S'ha construït una gran barricada, la Gran Transversal, que segueix bona part del Rec Comtal i que ha de servir com a resistència a la pressió de l'enemic, quan aquest desbordi definitivament la muralla. Aleshores, el que queda de la vostra artillera (que heu retirat de la muralla perquè l'enemic no la destrueixi) vomita metralla. A raig, amb els enemics a tocar. La metralla surt disparada i cauen centenars de víctimes. I aleshores, torneu a disparar. I tota la vostra fuselleria dispara. Però ara fa algunes setmanes que sou ben pocs defensors (Barcelona té 6 quilòmetres de muralla per defensar i potser sou 3000 defensors, cadascú de vosaltres ha de defensar 2 metres de muralla). És impossible enviar reforços. No hi ha reforços. Fa setmanes que viviu a la vostra posició a la muralla. Ja no torneu a casa a dormir. Ja no sortiu de la vostra posició ni per anar a menjar, ni per anar a pixar, ni per a res. Viviu, dormiu i moriu a la vostra posició. I tot i així, cal treure forces. I cal que la fuselleria dispari, que dispari a boca de canó contra l'enemic. Un cop disparada, cal que es cali la

baioneta i es passi al combat cos a cos. I un dia, i un altre dia i un altre dia. I així es recupera la muralla innombrables vegades.

Aquella nit, la nit de Santa Clara, l'enemic ha ocupat però el bastió. El reforçaran tan ràpidament com puguin. Hi ha algunes de les seves millors tropes. Tropes d'elit. Plenes de granaders, que llenen granades que us exploten enmig de les vostres línies. Porten els seus canons lleugers. Construeixen

---

**“El quart contraatac
l'encapçala personalment
Rafael de Casanova,
amb la Bandera de Santa
Eulàlia. Hi participen els
fadrins de telers. Tenen
catorze anys i recuperen
el baluart enfront de
soldats professionals.”**

---

una barricada sobre el bastió i així el tanquen. Villarroel ordena que no hi hagi contraatacs aquella nit. I malgrat tot, algunes de les vostres unitats, alguna unitat de cavalleria descavalcada, passa al contraatac. Moren tots.

Explico aquet cas perquè sapiguem en quines condicions es lluita. I perquè, quan fem memòria de 1714, sapiguem exactament de què fem memòria.

Aquella nit Villarroel i Basset preparen el contraatac general que s'ha d'executar a l'alba. El contraatac s'ordenarà de la següent manera: un batalló de valencians, el batalló dels Desemparats, sortirà del baluart de Llevant, per la part exterior de la muralla, oferint-se al foc de l'enemic, sense cap mena de protecció. El seu objectiu és arribar fins

al bastió que està ocupat, bloquejar-lo per la banda exterior i així evitar que rebí reforços; mentre que per l'interior se l'ataca i s'intenta recuperar-lo.

Arriba l'alba. Els valencians surten del bastió de Llevant, avancen fins a la línia de foc davant de les forces enemigues. Disparen, allò que poden. Es col·loquen davant del baluart per tancar-lo i impedir els reforços. Es llença el contraatac general. Primer el foc artiller i el foc morter, després l'assalt. I el baluart es recupera. Els valencians avancen, assalten la primera línia de les trinxeres exteriors enemigues. L'ocupen. I passen un altre cop a l'atac, contra la segona línia de trinxeres fins que, pràcticament, ja no en queda cap. Així es combatia.

L'11 de setembre de 1714 – i amb això acabaré la seva memòria- cap allà a dos quarts de cinc de la matinada, ja s'han format les columnes d'assalt enemigues. Uns 25.000 soldats es posen en marxa. El seu objectiu és la Bretxa Reial. Cap a dos quarts de vuit del matí, la Bretxa Reial s'ha perdut. És impossible defensar-la i ja no hi ha esperances de recuperar-la. L'enemic s'escampa des de la Bretxa Reial per tot l'entremat urbà (o allò que en queda) del barri de la Ribera. La major part del barri ja no existeix gaire. Avancen. Els defensors es retiren de la muralla i es refugien darrera la Gran Transversal. Aquesta barricada s'ha fet com s'ha pogut: amb runes, amb mobles, amb carros, amb allò que hi havia més a l'abast. Tota l'artilleria s'ha de retirar rera això. Es passa a combatre casa per casa. No és ni una frase feta ni una expressió buida de contingut: el Batalló dels Notaris desapareix sencer en la defensa del Convent de Santa Clara. No en va quedar cap. El Convent de Sant Agustí Vell, situat just sobre la Transversal, ha estat conquerit per l'enemic. Es contraataca a baioneta calada i navalla en mà. Es combat habitació per habitació fins que s'expulsa l'enemic de Sant Agustí Vell. I es continua lluitant rera la Gran Transversal. Des de les cases, des dels terrats, des de les finestres, des de les capçaleres dels carrers. Res no pot impedir que l'enemic avanci per darrera del baluart de Sant Pere. L'ocupa i el baluart cau. És el baluart que és més a prop del tram de muralla que els defensors encara conserven. I es passa al contraatac. I es recupera. L'enemic el torna

a assaltar. I es passa al contraatac. I es recupera. El quart d'aquests contraatacs l'encapçala personalment Rafael de Casanova, amb la Bandera de Santa Eulàlia. Hi participen els fadrins de telers. Tenen 14 anys. Disparen, calen la baioneta, assalten i recuperen el baluart enfront de soldats professionals. Rafael de Casanova cau ferit. Tampoc no us explico tots els detalls, ja em convidareu una altra vegada. El baluart de Sant Pere es va perdre dues vegades aquell matí. Això vol dir que es va recuperar fins a deu vegades, a punta de baioneta.

Cap a migdia, ja hi ha la clara consciència que no queda cap esperança. L'enemic ha col·locat els seus canons sobre les restes de muralla i es disposa a bombardejar la ciutat, des d'allà dalt cap a baix. Villarroel dóna la penúltima ordre: fer formar la cavalleria. A Barcelona queden 300 cavalls. Tres-cents cavalls en una ciutat que es mor de gana. Per tant, vol dir: que no s'han menjat els cavalls, i que a més, hi ha hagut prou disciplina com per alimentar-los amb gra, perquè si no, no agafen el galop. Formen els 300 cavallers. És l'última càrrega de la cavalleria catalana. Tres-cents cavalls formats rere l'absis de Santa Maria del Mar, al Passeig del Born. L'objectiu és el tram de muralla que queda al Pla d'En Lull, per tal d'expulsar l'artilleria que s'hi està instal·lant. Villarroel cau ferit, en aquella càrrega. Diuen les cròniques de l'època que llavors la seva ordre (encara que una mica massa llarga per ser verídica, si bé deuria anar per aquí) és: "Continuï la càrrega, davant meu ningú no es retira, victòria o mort!". D'aquells genets no en va quedar cap.

Després d'aquell desastre, Villarroel ferit dóna la seva última ordre. Demana a un dels seus oficials que toqui campana a rendició. L'oficial respon que no ho farà. Villarroel crida a un altre dels seus oficials i repetirà l'ordre. Aquest oficial li respon que només ho farà si té una ordre escrita de les autoritats polítiques. Villarroel crida a un tercer oficial, i li suplica que es rendeixi. Aquest ho farà.

Mentrestant, les autoritats polítiques han acabat un últim escrit. I aquesta és la última ordre que van registrar. Diu així:

"Si en el termini d'una hora no hem reunit gent suficient a la part de Pla de Palau, del Monestir de

Jonqueres, com per passar al contraatac general, la ciutat es veurà obligada a rendir-se".

Les autoritats eren perfectament conscients que no hi havia gent suficient, ni per passar a un contraatac general, ni per a res de res. Per què doncs aquesta última ordre? La resposta es troba en les últimes línies d'aquell document:

"Prenem aquesta decisió perquè les generacions futures sàpiguen que vam defensar a ultrança les llibertats de la pàtria".

A nosaltres ens correspon fer realitat allò que ells no van aconseguir.

 Conferència transcrita per Jordi de Nadal

 Podeu sentir aquesta conferència a través de l'arxiu d'àudio incorporat a la pàgina web de la Fundació Rellu: <http://relleu.net/drupal/node/56>

LA QUALITAT DE LA NOSTRA MEMÒRIA HISTÒRICA

JOAQUIM FERRER

*Polític i Historiador.
Ex-Conseller de Cultura de la Generalitat
i ex-Senador a les Corts espanyoles.*

La història no és una ciència exacta, sinó que s'obre a través d'un camp ple de matisos, de reflexions, d'elements subtils, de personalitats diverses.

CONFERÈNCIA IMPARTIDA DURANT EL CURS D'ESTIU DE LA FUNDACIÓ RELLEU, 4 DE JULIOL 2007.

És evident que a Catalunya és respira en l'ambient, amb cada vegada més força, la necessitat de treure la pols d'alguns conceptes i d'algunes explicacions que hem fet de la nostra pròpia història i també de la història dels grans fenòmens d'àmbit continental. Aquesta necessitat de repensar la història es percep no només al nostre país, sinó també a Europa, i tot plegat per tal de no passar per alt cap fet d'importància que ens pugui indicar exactament d'on venim i, per tant, què som ara.

Tres notes prèvies per començar:

1. Si volem donar un impuls al que som com a país, és absolutament indispensable tenir una comprensió correcta de la nostra història. Per tant, que cadascú de nosaltres dediqui unes hores, uns dies, uns mesos a comprendre més correctament la nostra història no és un luxe, és un esforç absolutament indispensable si després, juntament amb d'altres elements, volem donar un nou impuls al poble que som i a més a més volem contribuir a rellançar i a donar una més bona orientació al conjunt dels pobles d'Europa que, tal i com sovint s'ha dit, és la nostra casa gran.

2. La història no és una ciència exacta, sinó que s'obre a través d'un camp ple de matisos, de reflexions, d'elements subtils, de personalitats diverses i complexes. Cal per tant un esforç accessori per tal de penetrar-hi.

3. L'exposició discorrerà sobre deu punts. Els quatre primers seran argumentatius, mentre que els sis últims volen ser d'aplicació del que s'haurà exposat fins al moment.

PRIMER PUNT - Què vol dir qualitat, aplicada a la memòria històrica? Senzillament, quan la història que ens evoca aquesta memòria ens explica tots els fets, tal i com succeïren, tenint en compte tots els factors

que hi intervengueren, sense oblidar-ne cap; sense voluntat d'oblidar-ne cap, en tot cas. La qualitat de la història vol dir, també, esforç: cal desconfiar de les versions fàcils, assequibles, síntesis de tota mena, compendis, que poden ser bons però que no ens han d'eximir de l'esforç d'intentar conèixer les claus de la història. Un bon exemple: hi ha un llibre de Jordi Ventura Sis rostres del nacionalisme a Europa, publicat l'any 2000, que il·lustra molt bé la complexitat de la història. Hi descriu sis personatges europeus que varen interpretar el nacionalisme de maneres molt diferents: Mistral, Connily, Kafka, Pétain, Hitler i Kardels, un líder eslovac. Sis cares del nacionalisme europeu. Amb això vull dir que, quan alguna vegada, sobre un pensament polític o un fet de la història es dona una sola raó per explicar el que va succeir, desconfiem-ne si volem conèixer la història. En un fet hi poden confluïr tres o quatre pensaments polítics, accions, sectors, iniciatives.

Encara sobre aquest punt: penso que hi ha tres opcions per encarar-se amb la història. La primera opció és la de girar full. Hi ha pobles que, davant d'una determinada situació política opten per girar full, com ara féu Alemanya després de la Segona Guerra Mundial, enlloc de torturar-se amb el que havia passat els últims deu anys. Aquesta és una de les actituds que es poden prendre davant d'una circumstància històrica. La segona opció és la de la revenja: escriure la història en contra l'algú. Tercera opció: la de la reconciliació; acostar-nos a la història per entendre-la i descobrir que cap dels factors que hi concorregueren no tenia ni tota la raó ni tota la culpa del que succeí. Que cap dels diferents elements no actuà sempre correctament.

Posaré un exemple del que he estat comentant: el President Pujol va fer un viatge institucional a Israel. Jo l'acompanyava com a Conseller de Cultura. Qualsevol delegació que arriba a Israel és convidada, d'entrada, a visitar el museu de l'Holocaust. És un museu molt aclaparador. A la guia, en un moment donat, el President li va dir que potser fóra el moment de girar full. Ella li respogué que de cap manera, que no podien perdonar. Jo, allà, hi vaig veure dues filosofies: la del Nou i la de l'Antic Testament. Personalment, em decanto per l'opció de

la reconciliació, entre d'altres motius perquè no hi ha cap poble, el català tampoc, que no hagi comès fets, al llarg de la seva història, dels quals no hagi de penedir-se. Des de la limitació del homes i dels pobles que formem, em sembla que cal acostar-se a la història no per utilitzar-la com una arma en contra d'altri sinó com una eina per entendre'l. Evidentment per afirmar-se, però també per comprendre l'altre.

SEGON PUNT - Periòdicament, els pobles tenen la necessitat de treure la pols de la seva història i la de la civilització a la qual pertanyen. Ho fan en funció de les seves aspiracions. Per exemple, la Renaixença va ser un gran moviment en favor de la llengua i de la cultura, que tenia un rerafons: el període en què Catalunya va ser independent. Això és el que fan els pobles habitualment. En funció de les seves aspiracions, treuen la pols a la seva història per evitar els errors, per insistir amb els encerts, amb una voluntat de conèixer tant els uns com els altres. Finalment, la història no és un camp on vulguem aprofundir sense cercar-hi cap interès: del coneixement del que hem fet en podem treure energies per continuar caminant, per continuar projectant-nos, organitzant-nos, millorant-nos, aprofundint-nos. Tots els pobles que, com Catalunya, tenen la necessitat de completar els seus esquemes històrics en aquest moment, no són una cosa rara. Això succeeix periòdicament. A França mateix, encara s'estan publicant llibres sobre el que va fer la societat francesa durant la Segona Guerra Mundial. Senten la necessitat de saber, d'aprofundir, d'entendre més la complexitat d'aquells anys. Hi havia, per exemple, una versió oficial sobre el que havien fet els francesos durant aquell període: era el silenci al mal, El silenci del mar de Vercors. Ara, no tots els francesos van comportar-se com deia el llibre de Vercors, d'aquella senyora que va haver d'hostatjar per força un militar alemany a casa seva i mai no li va dir ni una sola paraula per tal de manifestar-li el seu rebuig. És evident que la història de França durant aquell període va ser més complexa. Un altre exemple: a Alemanya encara hi ha debat sobre les declaracions contraposades de Günter Grass i de Joachim Fest de quan eren adolescents.

És a dir, la història no és un article de luxe. I tots els pobles tenen la necessitat, periòdicament, de tornar a rellegir la seva història, tornar a rescriure-la, no d'una manera diferent però sí, segurament, afegint-hi matisos.

TERCER PUNT - L'objectivitat i la identificació. Sobre l'objectivitat és podria fer un discurs filosòfic, però en aquests moments prefereixo donar-ne una definició molt pràctica: l'objectivitat és donar totes les fonts. Potser és una pretensió utòpica, però hem de mirar d'acostar-nos a aquest objectiu. De moment, ens pot ser suficient dir que un fet s'explica objectivament si se'n donen totes les fonts.

“Tots els pobles tenen la necessitat, periòdicament, de tornar a rellegir la seva història, tornar a reescriure-la, no d'una manera diferent però si afegint-hi matisos.”

Pel que fa a la identificació: en el cas que ens ocupa, evidentment, identificació amb la història vol dir sentir-se'n formant part, participant. És evident que els catalans ens mirem la nostra història amb la voluntat de conèixer-la per tal de continuar-la, per millorar-la, per aprofundir-la, per mirar de ser tan interessants com vàrem ser-ho durant algunes de les pàgines de la nostra història. Seguim sent protagonistes de la nostra història.

QUART PUNT - Les quatre etapes fonamentals de la història de Catalunya. Entre els molts capítols possibles, la història de Catalunya es pot dividir en quatre etapes fonamentals: fórem independents des del segle X a mitjans del XV; visquérem com a confederats de mitjans del XV fins a principis del

XVIII; dependents d'un altre país i renaixents de principis del XVIII fins el 1975; i iniciarem una quarta etapa, que ja veurem com qualifica la Història, que nosaltres hem anomenat de reconstrucció nacional. A mi em sembla que és bo tenir clar que aquests mil anys, durant els quals han passat moltíssimes coses, marquen unes etapes clares: independència, confederació, dependència i reconstrucció nacional i projecció.

CINQUÈ PUNT - Observeu que hem deixat els conceptes més teòrics per entrar en els punts d'aplicació, de recerca de la qualitat en la nostra història. Hem dit que la Història ha de ser contemplada en totes les seves fonts i que no hem d'oblidar cap element important de cada període. Així doncs, anem a veure què ha de contemplar la qualitat històrica en el nostre segle XIX. D'entrada la revolució industrial. És un element evident i important. La capacitat del catalans per fer a Catalunya, contra pronòstic, aquella revolució que en d'altres països s'havia iniciat. I de fer-la aquí, tenint com a gran adversari l'Estat espanyol, sense matèries primeres, sense grans capitals i, insisteixo, amb la incomprensió de l'estat, que es mirava amb recel l'estratificació social que n'estava sorgint. Per tant, una història de qualitat del segle XIX a Catalunya ha de tenir en compte l'esforç de la revolució industrial. Ha de tenir en compte tots els moviments socials que van anar estratificant-se com a una societat moderna que era, i aviat va tenir els problemes d'aquests tipus de societat. Va tenir treballadors i industrials. A tot Europa, llegiu *Germinal*, aquelles primeres etapes de la revolució industrial foren duríssimes. A casa nostra els moviments socials van existir a partir del 1830 i es van manifestar per millorar les condicions de treball, els salaris, etcètera. Són elements importants sense els quals no podríem entendre el segle XIX. No podem oblidar tampoc la Renaixença, lingüística, literària. No tenim més remei que aprofundir-hi. La història superficial ens diu que fou un moviment de poetes. Jo ús recomano un llibre: *La restauració dels jocs florals*, de 1960, de Josep Miracle, un bon biògraf. És un llibre patrocinat per l'IEC, que s'hauria d'haver dit *El pensament polític de la Renaixença*, però no era un títol possi-

ble en el moment de la seva publicació. I amb aquell títol el públic va creure que era una llauna i no el va comprar. Aquest llibre, que encara ara es troba de vell, és la història política de la Renaixença. La Renaixença es proposava retornar tota la dignitat a la nostra llengua i a la nostra història com a pas previ per recuperar realment el poder polític, les institucions, i s'enmirallen en l'època en què havíem estat independents. Les formules més evidents, la llengua i la literatura, eren elements de partida per a objectius molt més profunds. La història de qualitat del segle XIX ha de tenir en compte el catalanisme polític. El catalanisme polític és aquell que diu: aneu a votar i voteu gent honrada, patriota i catalana. Aquest és el missatge del catalanisme polític. No podem caure en l'error tampoc que abans de fa 125 anys no hi hagués patriotisme. N'hi ha hagut sempre. Una de les coses que podem afirmar, sense por d'equivocar-nos, és que després de 1714 Catalunya mai no es va rendir. Analitzeu qualsevol període del XVIII i sempre trobareu la voluntat dels catalans de manifestar-se, de conservar el seu dret, és a dir, de fer tot el que està al seu abast per continuar essent catalans. Ara bé, s'entén per catalanisme polític el que va començar fa 125 anys. Penso amb sorpresa com, 125 anys després, ara, a Catalunya, sovint se sent el comentari, per motius diferents: no hi tornaré mai a votar. Què passaria si ens acostuméssim a no anar a votar? Fa 125 anys el catalanisme polític va recomanar que els catalans anessin a votar per gent honrada, amb solvència, catalana. Hi ha els pensadors. No és el moment de fer la lectura d'un reguitzell llarg que n'hi ha. Però una història de qualitat no pot oblidar ni *Almirall* amb *Lo catalanisme*, ni *Torres i Bages*, amb *La tradició catalana*. Són pilars que ens fan entendre com era la societat catalana del segle XIX. Finalment cal parlar de les reformes de l'estat. Ja fa anys, als 80, en Miquel Roca va escriure un llibre que es va dir *Perquè no?* Perquè no podem reformar l'Estat espanyol? Cal dir que al XIX jo ho vàrem intentar dues o tres vegades. Tres com a mínim: l'intent de Prim, el de la primera República espanyola, que és un invent català i ja sabeu com va ser rebut, i la Restauració, que no és un invent català. Tot això ha de formar

---

“Personalment, em decanto per la opció de la reconciliació, entre d'altres motius perquè no hi ha cap poble, el català tampoc, que no hagi comès fets, al llarg de la seva història, dels quals no hagi de penedir-se.”

part de qualsevol història del XIX, que dediqui espais extensos a cadascun d'aquest aspectes que són molt importants.

SISÈ PUNT - La qualitat de la història a les primeres dècades del segle XX. Dic coses que tots sabem, però estic convençut que ens convé repetir-les perquè som sota la pluja de la simplicitat, de l'estatalització, d'un concepte errat de la globalització, i per tant ens convé posar tots dos peus sobre terra per poder caminar. I això es pot fer sabent qui som, en tots els aspectes. Què hem de demanar, doncs, a una història de qualitat: conèixer amb profunditat la voluntat global de reconstrucció nacional de Prat de la Riba. Hi ha una edició promoguda per l'IEC de les seves obres completes, a càrrec de Josep Maria Ainaud i Albert Balcells. Nosaltres hem de tenir aquestes obres completes. És absolutament recomanable consultar-les, veure-hi tot el seu pensament global de la reconstrucció nacional i totes les seves zigzagues. No hem de conèixer només el seu primer discurs, quan el van elegir President de la Mancomunitat, un discurs claríssim de voluntat global de renaixença del país, sinó el dia a dia, a través, per exemple, dels articles que escrivia a La veu de Catalunya. La lluita per l'Estatut que va fer Cambó. La lluita que va fer Catalunya les primeres dècades del segle XX per aconseguir l'estatut, per aconseguir la independència de Macià. Ara hi ha una pel·lícula sobre Macià. Macià, que no era un gran orador, i ell ho sabia, va ser capaç, amb el seu tarannà, de donar confiança als catalans i de marcar un objectiu. Un altre element és la Història de Catalunya de Soldevila. Quan l'any 39 Soldevila forma part de la retirada i arriba al Boló, es troba amb Claudi Ametlla que, en aquells moments de trasbals li diu: estic llegint la vostra història de Catalunya i li he de dir que em sento enfortit en els meus sentiments, observació que Capdevila anotà al seu dietari. És una història que ens enforteix en els nostres sentiments, no és l'única lectura que es pot fer de la història de Catalunya i no n'ha estat l'última, però en parlar de les primeres dècades del segle XX, de la mateixa manera que parlem del pensament de Prat, de la lluita de Cambó, de la lluita per la independència de Macià, hem de parlar d'un

element fonamental que és la Història de Catalunya de Soldevila. És un element que ajuda a donar qualitat a la història de Catalunya de les primeres dècades del segle XX.

SETÈ PUNT - Quina és la qualitat exigible a la memòria història dels anys trenta del segle XX. He anotat tres punts: cal tenir una lectura de com era Europa als anys trenta, com era dividida per models emergents de tarannà violent. Ho dic perquè quedi clar que no només a Catalunya hi havia massegots. A Europa emergien el comunisme i el feixisme, ideologies violentes, que tenen en la seva filosofia elements que justifiquen la violència per implantar el seu model, que justifiquen l'agressivitat i la força. Un altre element: el primer Estatut de Catalunya. El de 1932. No el podem conèixer superficialment, l'hem de conèixer en profunditat. Què va proposar Catalunya, què va obtenir, com es va anar descabdellant i quin balanç n'hem de fer? I finalment, el fracàs nacional del 36 al 39. Abans he parlat elogiosament de la Renaixença, però els catalans ens hem de preguntar què no vàrem fer prou bé. Els qui iniciaren la Renaixença no tenen cap responsabilitat sobre la gran crisi del 36 al 39, però és evident Catalunya, per diverses causes, del 36 al 39 va fracassar com a poble. La història que hem fet entre tots tracta molt generosament aquest aspecte, aquests tres anys, però, si hem de conèixer amb qualitat la història hem de saber, hem de poder arribar a conclusions, i tots els estaments de Catalunya amb tots els sectors polítics van comptabilitzar un fracàs. En acabar el 39 Catalunya era un poble vençut, o ensorrat, si voleu. Com que aquest és un període que continua generant obres, n'he anotat cinc que em semblen recomanables. *El meu diari de guerra* de Pere Tarrés; *el Dietari de Guerra* d'Edmon Vallès, que era un xicot de 17 o 18 anys que va anar a la guerra i aquest era el seu dietari; *Dies de memòria* de Joan Triadú; *Cartes a Màrius Torres*, de Joan Sales. Ja sabeu que hi ha gent que per a conèixer les coses els va més bé a través de la novel·la, d'altres a través de la poesia. Jo no diré el que deia Josep Pla, però és evident que les Cartes de Màrius Torres són extraordinàries, són dures, però són extraordinàries com a element per a conèixer amb qualitat la

història d'aquest període; finalment, les memòries de Raimon Galí, *Signe de Contradicció* que no sé per què, sembla que a tots ens fan por perquè són vuit volums; bé, només cal llegir un volum darrera l'altre... Per cert que, sovint, noto que a Catalunya encara hi ha debats que no han tingut en compte aquestes memòries. Us en posaré un exemple: al sud del Principat, allà on hi va haver la batalla de l'Ebre, hi ha pobles que volen conservar-ne la memòria amb tota la bona voluntat del món, no amb un sentit de revenja, sinó de comprensió i de reconciliació, però tinc la impressió que no tenen en compte la visió que dóna Galí del que va ser la batalla de l'Ebre. És més, Galí no passava per allà, era a l'Estat Major, i escriu la seva indignació per aquella batalla que s'ha plantejat sense objectius clars, o potser amb l'objectiu d'acabar d'eliminar el que el govern de Madrid en deia l'exèrcit de l'Est. No podem oblidar, doncs, les memòries de Raimon Galí, si volem aportar qualitat a la nostra explicació històrica. De fet, quan anaven apareixent anaven fent nosa a molta gent. Ara que ja són complertes continuen fent la mateixa nosa. Però nosaltres hi tenim una font de primera mà per a conèixer moltes coses. Ell no solament parla d'aquest tres anys de guerra, parla de la Catalunya de Macià, de la de Prat de la Riba, de molt replecs de la nostra manera de ser, tant els positius com els negatius: Per a conèixer-nos són un element molt important, a part que, sobre fets molt concrets, com ara l'esmentada batalla de l'Ebre, conté raonaments que malauradament no veig que s'hagin tingut en compte.

VUITÈ PUNT - La qualitat de la memòria històrica en els quaranta anys de dictadura. Els qui vàrem escriure aquesta història ho férem sota la pressió de l'opressió. La catalanitat era perseguida i, per tant la nostra reacció, justificada o no, va ser defensar-la a peu i a cavall, sense matisos; qualsevol fet, qualsevol persona, qualsevol institució que representés Catalunya o que l'hagués representada, tenia la nostra defensa aferrissada. Un element que cal que tingui en compte el lector que llegeixi segons quins llibres escrits aleshores, és que van ser escrits en un moment d'opressió, quan la catalanitat era perseguida sistemàticament. Hi ha tres grans historiadors de la

Catalunya d'aquella època: Soldevila, Vicens Vives i Pierre Vilar. És evident que representen pensaments polítics diferents, actituds diferents; ara bé, el que no podem, si és que volem una història de qualitat, és ignorar-ne algun; els hem de conèixer tots tres, perquè aleshores podrem tenir una visió de Catalunya des de tots els angles. I dos llibres, que venint d'aquella època, tots dos van ser editats clandestinament: *Justificació de Catalunya*, de mossèn Armengol, que és un compendi del que és el catalanisme que va aparèixer als anys cinquanta i el

---

“La Renaixença es proposava retornar tota la dignitat a la nostra llengua i a la nostra història com a pas previ per a recuperar realment el poder polític.”

---

llibre de Jordi Pujol, *Construir Catalunya*. El moll de l'os de *Construir Catalunya* són petits articles que ell escrivia i enviava a una quanta gent. En un d'ells ens diu que la situació dels anys 60 generava tres tipus d'opinions respecte al futur de Catalunya. L'una sostenia que Catalunya se salvaria si tenia una economia forta; l'altra, si era capaç de fer les transformacions socials adients; la tercera, si tenia una cultura forta. Doncs bé ell proposava que per a reconstruir Catalunya el que calia era fer les tres coses a l'hora.

NOVÈ PUNT - La qualitat de la memòria històrica en la reconstrucció nacional, que vol dir el període que arrenca amb la mort de Franco fins el 2000 per no fer-ho arribar fins ara. En aquest període, la història, a Catalunya, ha tingut una certa marginació que no s'ha produït perquè sí, sinó per una voluntat

de prioritzar el fet i no el coneixement d'on venim. Conscients que d'allà on veníem era d'una etapa que va acabar amb un fracàs i una divisió entre nosaltres, crec que es va prioritzar el construir amb la voluntat de millorar la història i d'evitar les etapes de divisions tan crues que havíem passat. En aquest últim quart de segle és quan ha nascut el políticament correcte, que vol dir contemplar la història creient-se tot el que vàrem escriure quan Catalunya estava sota la pluja de la dictadura franquista. En fi, quan es recuperen condicions de llibertat, evidentment podem entrar en els matisos, en d'altres tipus de valoracions. No ho hem fet això, i hem continuat repetint el que ja no està tan justificat com ho havia estat durant la dictadura franquista, i aleshores la gent, amb una expressió molt gràfica d'això en diu el políticament correcte. En aquesta etapa hem continuat silenciament els nostres errors. A la nostra història del segle XX hi ha errors polítics, socials, culturals, hi ha errors que s'expliquen perfectament per la repressió, i no només de la dictadura franquista. Com és que la CNT va esdevenir una organització ens mans d'uns fascinosos com els membres de la FAI? S'explica perfectament: per la repressió sistemàtica que van patir els qui eren els seus líders naturals. I aquest últim quart de segle hem tendit a silenciar els errors comesos per Catalunya. Al costat d'això hi ha hagut un desplegament del segon Estatut d'autonomia, que jo m'atreveixo a qualificar d'harmònic. És a dir, seguint aquell llibre de Pujol, *Construir Catalunya*, que donava el mateix valor a la dimensió econòmica que a la social i la cultural, l'esforç que s'ha realitzat ha volgut avançar en tots els fronts. És el que alguns n'hem dit el desplegament harmònic. Potser és un ideal, però és el que s'ha intentat com a prioritat política.

DESÈ PUNT - La memòria històrica avui: la necessitat d'una visió de conjunt. Jo he de reconèixer que l'estil de fer els llibres d'història actualment està més pensat de cara a qui l'escriu que no pas de cara al lector. M'explico: el llibre d'història, avui, es fa entre set o vuit especialistes. Això, per al lector és molt incòmode. Necessitem una història de qualitat de conjunt, no una història sectorialitzada. Una narració global i continuada, en la qual tant hi

hagi tant elements polítics com socials, econòmics o culturals, però com en la vida, on tot es produeix de manera barrejada, alhora. Sense fer exclusions. Ara, en les circumstàncies actuals, havent-se recuperat la democràcia, quina excusa podríem tenir per fer exclusions? Necessitem conèixer les grans tradicions filosòfiques i culturals de Catalunya; totes, perquè totes han fet el país, totes han fet la seva aportació, totes elles són indispensables per tal de conèixer la nostra història. Penso, doncs, que necessitem aquesta visió de conjunt sense exclusions i que hem de seguir tenint aquesta voluntat renaixent que vol dir la voluntat de refer el país, tal i com és en el nostre ideal. No hem feu dir si algun dia va existir, però sí que existeix aquest ideal i cal insistir amb l'esforç renaixent. Digerir els errors i els encerts. Catalunya no és perfecta ni n'ha estat mai. Com tots els pobles ha tingut errors i encerts, com tots. I ens cal conèixer-los, els uns i els altres, per rebutjar els uns i insistir amb els altres. Hem de prendre el compromís d'estimar la nostra història i millorar-la, fer-ne un element de reflexió i d'impuls, una actitud de servei a Catalunya. En definitiva, la qualitat de la història la cerquem, la necessitem, per millor comprendre-la, per millor comprendre'ns i per millor actuar. Ja he dit que no és una ciència exacta, però és una ciència indispensable, és un element indispensable. Aquell poble que desconeix la seva història és fàcil juguina en mans dels altres. És bo demanar qualitat a la història, és bo que l'obtinguem i és bo que ens comprometem amb aquest esforç. És un esforç que, essent personal i intransferible, cal mirar de transmetre als altres en una actitud de compromís catalanista; animar i fer taca d'oli, ser llavor, ser la sal perquè cada vegada més gent en aquest país senti l'impuls de fer aquest esforç.

 Conferència ha estat transcrita per Raimon Terradas.

 Podeu sentir aquesta conferència a través de l'arxiu d'àudio incorporat a la pàgina web de la Fundació Relleu: <http://relleu.net/drupal/node/58>

EL NEOCONSERVADURISME I LA SEVA MEMÒRIA

GREGORIO LURI

*Doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona.
Professor de la UNED i ESDI.*

No semblen gens disposats a
entendre que els americans
tenen dret a definir i defensar
autònomament els seus
interessos nacionals.

En *Què és filosofia política?* diu Strauss que hi ha coses que solament poden ser vistes tal com son si les observem amb una mirada desarmada. Provaré de fer meva aquesta actitud crítica.

Començaré recollint unes dades que el passat dimarts dia 3 apareixien en el Financial Times i segons les quals el 32% dels europeus consideren que els US són una amenaça per a la pau. Els veuen com la major amenaça per a l'estabilitat mundial, més gran que la de qualsevol altre Estat.

Entre els europeus, els espanyols són els més reticents amb els EUA. Un 46 per cent creuen que els US són l'amenaça més gran. Segons els intèrprets, això vol dir que els EUA tenen un greu problema de credibilitat a Europa. No estic segur que l'autèntic problema no sigui el nostre o, millor dit, la nostra percepció del món.

Entre nosaltres, a més, l'antiamericanisme va unit al propalestinisme. Diferents dades mostren que el percentatge d'espanyols a favor dels israelians (9%) és comparable al d'Indonèsia, Turquia i Pakistan, i una mica per sobre del de Jordània i Egipte. La mitjana occidental és del 35%. Evidentment, Espanya és també, en aquest cas, capdavantera del moviment políticament correcte del planeta.

Des del meu punt de vista els Estats Units han estat un "chollo" psicològic per als europeus. Si al llarg d'anys les seves tropes han estat les garants dels nostres drets, fins i tot del nostre dret a ser estalinistes, actualment la seva (suposada) maldat ens permet sentir-nos moralment superiors. I, curiosament, en projectar sobre ells la responsabilitat major dels mals del món, ens podem sentir descarregats de responsabilitats sobre la gestió del present.

El tema que ens ocupa, el de la memòria neoconservadora, és indissociable d'aquesta percepció europea dels americans. Probablement no hi ha hagut en la història recent dels Estats Units cap altre grup que hagi estat més rebutjat, culpabilitzat i ridiculitzat per un ample ventall de gent benpensant que, en anteposar el prejudici al judici, s'ha estalviat l'esforç de llegir els seus textos. Incapaç de contrarestar la marea d'animadversió externa i interna que ha generat, el neoconservadurisme com a mo-

viment visible i capaç de definir la política exterior dels Estats Units, s'ha autodissolt.

Això no vol dir que s'hagi autodissolt completament. Encara continuen existint el que podríem anomenar "neoconservadors irredents", com Charles Krauthammer (que defensa que la política exterior dels US ha de garantir la seva supremacia absoluta dins "a Unipolar World"), Norman Podhoretz (tercament convençut que estem vivim la "World War IV") o Max Boot (que no té cap inconvenient en sostenir que "the most realistic response to terrorism is for America to embrace its imperial role").

D'altres figures prou representatives del neoconservadurisme han reconegut obertament el fracàs de la seva política exterior: Francis Fukuyama, Richard Perle, William Buckler Jr., Andrew Sullivan i George Will. Fukuyama a més de reconèixer la incapacitat dels Estats Units pel que ha anomenat "State Building, ha renegat del conjunt del programa neoconservador. Segons la seva opinió, si en "The End of History", proposava un argument de tipus marxista per desvetllar el procés històric que a llarg termini conduiria cap a la democràcia liberal universal, les posicions efectives dels neoconservadors han acabat prenent un caire leninista, en postular la necessitat de dirigir acceleradament aquest procés mitjançant mesures de força. "Si el leninisme va ser una tragèdia en la seva versió bolxevic, ha retornat com una farsa quan ha estat practicat als Estats Units". Com a alternativa conservadora per a la política exterior conservadora Fukuyama proposa la recuperació del wilsonisme.

Per entendre de manera cabal el llegat neoconservador potser és més rellevant atendre al que diuen dos dels més notables fundadors del moviment, Irving Kristol i Gertrude Himmelfarb.

Irving Kristol, que va definir els neoconservadors com lliberals assaltats per la realitat, va escriure el 25 de agost de 2003 en The Weekly Standard un important article titulat "The Neoconservative Persuasion" en el qual pretenia recollir el legat neoconservador de la següent manera:

1. El neoconservadurisme no ha estat un moviment, sinó més aviat una "persuasió" que es va pro-

posar repensar el conservadurisme per a “convertir el Partit Republicà, i el conservadurisme en general contra els seus propis desitjos, en un nou tipus de projecte polític capaç de governar una democràcia”. El seu objectiu històric va ser fer del republicanisme un partit de govern, la qual cosa es va aconseguir amb la gran síntesi republicana de Reagan.

2. El neoconservadurisme va ser la primera variant americana del conservadurisme del segle passat. Mira cap al futur, no és gens nostàlgic.

3. És diferent del neoliberalisme. Accepta que un cer dèficit fiscal és inherent a la pròpia natura de la democràcia. La democràcia no pot evitar un cert grau de demagògia política i, per tant, d'imprudències pressupostàries. Els neoconservadors són fills del New Deal.

4. No comparteixen l'ansietat hayekiana envers l'Estat. La missió de l'Estat no es redueix a garantir el creixement econòmic. Cal defensar l'“estatalitat” (stateness): Els governs hi són per dirigir el país no per servir-los.

5. “El text preferit pels neoconservadors sobre política exterior, gràcies al professor Leo Strauss de Chicago i Donald Kagan de Yale, és *La Guerra del Peloponès de Tucídides*”. De Tucídides, han après que el patriotisme és un sentiment natural i saludable que ha de ser animat tant per les institucions privades como públiques. El govern mundial és una idea terrible perquè pot conduir a una tirania mundial. Les institucions internacionals que condueixen cap un govern d'aquesta mena han de ser contemplades amb les més profunda prevenció. El polític ha de saber, en primer lloc, diferenciar l'amic de l'enemic. Això no és tan fàcil com sembla i les dues guerres mundials ho manifesten. Moltes persones intel·ligents comptaven l'URSS entre els amics. Als anys 40 Koestler era un excèntric a París, entre els Merleau-Ponty, els Sartre i les Simone de Beauvoir, per a aquests, la grandesa d'Stalin es trobava en la seva decisió de subordinar la moralitat a la història. En aquest sentit, es pot dir que és progressista qui té més confiança en la història que en la moralitat.

6. Respecte a la política exterior, una nació petita té fonamentalment interessos econòmics, però

una gran nació no pot relegar els seus interessos ideològics, que en el cas dels Estats Units són l'expansió de la democràcia.

Gertrude Himmelfarb representa, des del meu punt de vista els intel·lectuals neoconservadors que d'una manera no estrident, però contínua, han dedicat tota la seva vida a la defensa dels valors republicans, valors que es van veure sotmesos a una dura crítica al llarg del que la mateixa Himmelfarb anomena “les patologies dels 60”. Potser el seu llibre més original sigui “*One Nation, Two Cultures*” (1999) on creu constatar al llarg dels Estats Units

---

“Probablement no hi ha hagut en la història recent dels Estats Units cap altre grup que hagi estat més rebutjat, culpabilitzat i ridiculitzat per un ampli ventall de gent benpensant.”

---

l'emergència d'una nova divisió social que no té res a veure amb les classes socials sinó amb la identificació amb determinats valors o, per a ser més exacte, amb la creença i el relativisme. El nou ciutadà s'identifica bàsicament amb les categories ideològiques que li proporcionen una identitat moral. Si alguna cosa és evident per a Himmelfarb és que el ciutadà, a més d'un nivell mínim de benestar necessita una orientació cap a uns principis que puguin dotar-lo d'una identitat definida. En aquest sentit, de manera objectiva, la religió és per a Himmelfarb l'altra cara del patriotisme.

La rellevància dels valors és decisiva en una democràcia liberal doncs, com va ressaltar Daniel Bell

(The cultural contradictions of capitalism, 1976) el capitalisme porta en el seu si una contradicció inherent. L'economia capitalista requereix pel seu efectiu funcionament unes determinades restriccions, una certa autodisciplina i un hàbit arrelat de diferir les gratificacions. Al mateix temps, però, estimula publicitàriament l'hedonisme i una certa ansietat per la satisfacció immediata dels desitjos. Aquesta contradicció entre els hàbits requerits per a la producció i pel consum no pot deixar-se abandonada a la seva sort, més aviat requereix la màxima atenció política per mantenir fins on sigui possible la supremacia dels valors associats a la producció sobre els valors associats al consum. Himmelfarb veu en el present una tendència creixent a oblidar el valor treball en benefici de l'oci de manera que en certa manera hi ha la sensació que és possible generalitzar el que Adam Smith descrivia com el "people of fashion". Ara bé mentre el "people of fashion" del temps d'Smith tractava els seus vicis de manera indulgent per considerar-los privilegis del seu status social, en el present, el predomini del component hedonista de capitalisme ha fet creure a molts en la possibilitat d'universalitzar aquest manera de vida indulgent de manera que determinats vicis són tractats com a drets humans i fins i tot com a valors. El predomini del "people of fashion" significa de manera inevitable l'oblit que, com defensava Montesquieu, la virtut és el caràcter distintiu d'una república.

Himmelfarb ha considerat absolutament imprescindible donar suport amb tota la seva força l'actual "religious revival" americà, que ella veu en clau tant política com moral. Si la separació constitucional entre religió i Estat és inqüestionable, això no implica una separació equivalent de la religió i la societat. En aquest sentit reivindica l'herència de la Il·lustració anglesa (que a diferència de la francesa no va ser antireligiosa) en la conformació del règim americà.

El suport de la religió va acompanyar del de les altres instàncies mitjanceres de la societat civil que serveixen de contrapès dels excessos de l'individualisme i de l'estatalisme i, per tant, permeten lluitar contra els gran perills polítics del present: el mul-

ticulturalisme, la balcanització interna, el relativisme i l'expansió del nihilisme europeu.

El President Bush va ser plenament conscient que el seu segon triomf electoral depenia de la seva capacitat per connectar amb aquest moviment de regeneració religiosa i moral que recorria el país. I, de fet, tots els analistes van estar d'acord en què la mobilització de l'electorat religiós va tenir un efecte absolutament decisiu en el seu triomf. El van votar el 60% dels electors protestants i el 51% dels catòlics. Tenia raó el titular del New York Times que el 4 de novembre de 2004 deia el següent: "Electoral Affirmation of Shared Values Provides Bush a Majority". La mateixa opinió era la de Le Monde un dia després: "La priorité accordée aux valeurs morales a profité à George Bush". Aquest mateix diari afirmava que els demòcrates s'estaven plantejant com connectar amb els valors morals de la gent. Però – afegia – no és gens clar que el Partit Demòcrata sàpiga quines són les seves conviccions. Es troben molt dividits en qüestions morals decisives com l'avortament i el matrimoni gay.

Si és cert que no hi ha hagut president dels Estats Units, especialment si ha estat republicà, que no hagi conegut el desdeny dels europeus, el cas del president Bush ha estat especialment revelador del predomini europeu del que podrien anomenar "estratègia burleta" en el tractament mediàtic dels assumptes que tenen a veure amb els Estats Units.

Evidentment, els europeus ens creiem moralment superiors als americans i no semblen gens disposats a entendre que els americans tenen dret a definir i defensar autònomament els seus interessos nacionals. De vegades sembla, fins i tot, que no acabem d'acceptar que la primera potència mundial no es faci voluntàriament el harakiri per satisfer les nostres suspicàcies. Sovint sembla, també, que els europeus contemplem els americans com la font de tot mal, no tant perquè siguin ontològicament dolents, sinó per la seva persistent convicció en l'existència efectiva del mal en el món.

Des de l'altre costat de l'Atlàntic, les coses es veuen de manera ben diferent. A Kosovo, a Rwanda i a Darfur els americans redescobreixen una i altra vegada la nostra alarmant incapacitat fins i tot

per posar ordre a casa nostra. Estan equivocats en creure que no es pot comptar amb nosaltres si es tracta d'assumir riscos? Qui millor va reflectir les suspicàcies americanes contra els europeus va ser el neoconservador Paul Kagan, tant en *Of Paradise and Power* (“els americans són de Mart i els europeus de Venus”) com, especialment, en *Power and Weakness*, on diu literalment “It is time to stop pretending that Europeans and Americans share a common view of the world, or even that they occupy the same world”. Però podríem recollir també les crítiques de Mark Lilla quan suggereix que els europeus sentim vergonya de ser eurocèntrics. En cap altre continent –afegeix- hi ha més partidaris de “l'altre”. L'altre ha estat investit pels europeus, especialment pels intel·lectuals francesos, amb la categoria de “sans culotte honorari”.

Ara bé, podria ser que després de l'elecció de Merkel, a Alemanya, i de Sarkozy, a França, s'hagin acabat definitivament els temps en que a Europa valia més equivocar-se amb Sartre que, tenir raó amb Aron. Un bon nombre d'hereus directes o indirectes d'Aron (Jean-François Revel, Marcel Gauchet, Pierre Manent, Alain Finkielkraut, André Glucksmann, Bernard Kouchner...) manifesten oberta i clarament la seva vocació atlantista, al mateix temps que comparteixen una concepció hobbesiana de la política exterior i un profund escepticisme sobre les possibilitats de modificar la natura humana. Recordem que va ser Revel qui va formular per primera vegada el concepte de “dret d'ingerència”, que posteriorment Bernard Kouchner i el professor de dret internacional Mario Bettati van reformular com “deure d'ingerència”, en clara oposició a la política exterior de Chirac. Podem afegir que un teòric de l'alliberació sexual com Pascal Bruckner, ha manifestat públicament sobre Sarkozy: «J'apprécie ce qu'il dit sur l'éducation ou sur le patriotisme. On a besoin d'un candidat courageux, qui prenne des risques.» Evidentment, immediatament han estat tots ells etiquetats pejorativament com “els nous reaccionaris”. En qualsevol cas, personalment no tinc cap dubte que la perplexitat del “Nouvel Obs” respecte a la “droitisation des intel·ljos” no ha fet més que començar.

Si Angela Merkel ha substituït amb un suport creixent de la població alemanya dos líders carismàtics del 68 alemany, com Gerhard Schroeder y Joschka Fischer, Sarkozy s'ha posicionat clara i rotundament contra l'herència del 68 francès. I ho ha fet amb un vocabulari que té una flaire inconfundiblement neoconservadora. Tant és així que el 10 de maig de 2007 el diari *Le Figaro* entrevistava una de les figures notables del neoconservadurisme americà, Richard Perle, interessant-se sobre aquesta qüestió. “Sóc reticent a etiquetar el pensament dels altres – va contestar Perle –. A més, el terme «neoconservador» és avui gairebé buit de sentit. Sarkozy em sembla una persona reflexiva, intel·ligent, pragmàtic, que sembla alliberat de l'obsessió gaullista de desmarcar-se dels Estats Units”. El periodista continua l'entrevista amb una pregunta que Perle no contesta, però el seu silenci és prou expressiu: “Sarkozy es desmarca del maig del 1968, denuncia els tractes de conveniència amb els dictadors, confessa la seva amistat per Israel. No us reconeixeu en aquests valors?”

Des del meu punt de vista, el discurs de Sarkozy en Bercy el 29 de abril de 2007 no és cap altra cosa que una apropiació europea de l'ideari neoconservador. És un text que animo a llegir amb cura, per la seva profunditat i complexitat, però em permeto ressaltar algunes idees que considero prou significatives:

1. L'afirmació que França està patint una “crisi moral” que és, bàsicament, una “crisi d'identitat”.
2. Entre les causes d'aquesta crisi es troba en primer lloc el menyspreu dels valors de la República: els “nostres” valors.
3. La reivindicació de la política i de la moral davant l'escepticisme.
4. La necessitat de política significa necessitat de nació: “La nation ce n'est pas que l'identité. C'est aussi la capacité à être ensemble pour se protéger et pour agir. C'est le sentiment que l'on n'est pas tout seul pour affronter un avenir angoissant et un monde menaçant”.
5. Crítica al Maig del 68. “Le mot ‘morale’ ne me fait pas peur. La morale, après mai 68, on ne pouvait plus en parler (...). Mai 68 nous avait imposé

“En els darrers anys, el mullah iraní Mohsen Rezvani, de Qom ha reivindicat el llegat filosòfic de Strauss. Fins i tot es considera a si mateix un straussià, encara que de cap manera un neoconservador.”

le relativisme intellectuel et moral. Les héritiers de mai 68 avaient imposé l'idée que tout se valait, qu'il n'y avait aucune différence entre le bien et le mal, entre le vraie et le faux, entre le beau et le laid. Ils avaient cherché à faire croire que l'élève valait le maître, qu'il ne fallait pas mettre de note pour ne pas traumatiser les mauvais élèves, qu'il ne fallait pas de classement. (...) Ils avaient cherché à faire croire qu'il ne pouvait exister aucune hiérarchie de valeurs”.

6. La reivindicació de l'escola republicana, que considera liquidada pel ideari del 68. “Voyez comment l'héritage de mai 68 a liquidé l'école de Jules Ferry qui était une école de l'excellence, une école du mérite, une école du respect, une école du civisme, une école qui voulait aider les enfants à devenir des adultes et non à rester de grands enfants, une école qui voulait instruire et non infantiliser, parce qu'elle avait été construite par de grands républicains qui avaient la conviction que l'ignorant n'est pas libre”.

7. La reivindicació del valor “treball”. L'esquerra “depuis mai 68 a cessé de parler aux travailleurs, de se sentir concernée par le sort des travailleurs, d'aimer les travailleurs parce qu'elle rejette la valeur travail, parce que la valeur travail ne fait plus partie de ses valeurs, parce que son idéologie à elle ce n'est pas l'idéologie de Jaurès, ce n'est pas l'idéologie de Blum qui respectaient le travail, qui aimaient les travailleurs, son idéologie à elle c'est l'idéologie du partage du travail, des 35 heures, de l'assistantat. La crise du travail est d'abord une crise morale dans laquelle l'héritage de mai 68 porte une lourde responsabilité. Je veux réhabiliter le travail”.

8. El compromís amb la defensa internacional dels drets de l'home: “Je veux être le Président de la France des droits de l'homme. Je ne crois pas à la “realpolitik” qui fait renoncer à ses valeurs sans gagner des contrats. Je n'accepte pas ce qui se passe en Tchétchénie, ou au Darfour. Le silence est complice. Je ne veux être le complice d'aucune dictature à travers le monde. Je veux avoir le courage de faire ce que la gauche au pouvoir n'a pas eu le courage de faire”.

Nota final: Voldria finalitzar amb una anècdota que, potser, té alguna cosa de categoria. Al llarg d'aquests darrers anys hi ha hagut una gran campanya de denigració del neoconservadurisme i de qui, sense cap criteri seriós, s'ha senyalat com el seu ideòleg, Leo Strauss. Doncs, curiosament, en els darrers anys el mullah iraní Mohsen Rezvani, de Qom, ha reivindicat el legat filosòfic de Strauss. Fins i tot es considera a si mateix un straussià, encara que en cap manera un neoconservador: “the American neoconservatives don't properly understand Leo Strauss”.

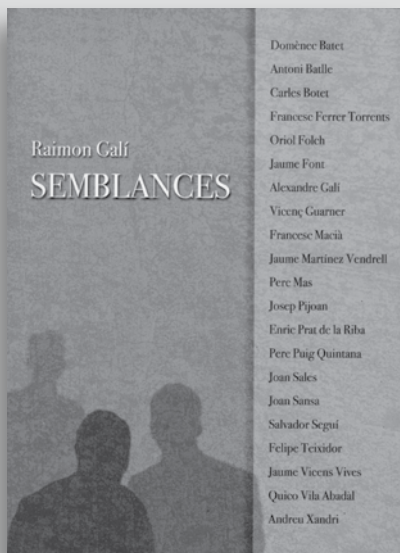

BIBLIOGRAFIA

- FUKUYAMA, F.: *State Building. Governance and World Order in the Twenty-First Century*, Profile Books, Juliol 2004
- FUKUYAMA, F.: *Democracy, Power and the Neoconservative Legacy*, Yale University Press, 1966.
- Entre els seus molts llibres cal resaltar els següents: *On Liberty and Liberalism: The Case of John Stuart Mill* (1982); *Marriage and Morals Among the Victorians* (1987); *The New History and the Old* (1989); *Poverty and Compassion: The Moral Imagination of the Late Victorians* (1992); *Victorians Minds: A Study of Intellectuals in Crisis and Ideologies in Transition* (1995); *The De-Moralization of Society: From Victorian Virtues to Modern Values* (1996) y *One Nation, Two Cultures* (1999).
- LINDENBERG, DANIEL: *Le Rappel à l'ordre: Enquête sur les nouveaux réactionnaires*, Seuil, 2001.
- TIMOTHY GARTON ASH: “Soldiers of the Hidden Imam”, en *New York Review of Books*, 3 de novembre de 2005.

SEMBLANCES

de Raimon Galí

Semblances no és només un sa i convenient exercici de memòria, sinó que a més a més pretén que, endinsant-nos en la trajectòria de cadascú dels ressenyats, ens sigui possible d'explicar la fesonomia, els encerts i les mancances de la Catalunya actual.

Sol·licita'l per fax o a relleu@relleu.cat

barcelonesa d'edicions

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

LA REVISTA RELLEU REP UN GUARDÓ

El propassat dia 24 de gener, a la llotja de Mar de Barcelona i en el marc de la festa anual La nit de les Revistes, l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC), celebrà els seus 25 anys. Aprofitant l'avinantesa, va reconèixer la tasca de les 36 revistes associades amb més de 25 anys de trajectòria, tot fent-los entrega d'un guardó, entre les quals es comptava la revista Relleu.

Avui volem aprofitar el reconeixement de l'APPEC per tal d'agrair la feina feta a tots aquells qui han fet possible la publicació de Relleu, des dels seus orígens, el dia de Sant Jordi de l'any 1983 fins ara, així com a tots aquells que hi han col·laborat amb els seus escrits i sense oblidar la fidelitat dels seus subscriptors i patrocinadors.

Moltes gràcies a tots i per molts anys més.

ENTREVISTA

JACINT CODINA I PUJOLS

per JORDI DE NADAL I JORDI GIUDICI

Jacint Codina i Pujols va ser tinent d'alcalde de Vic des de l'any 1979 fins el 1991, President del Consell Comarcal d'Osona des del 1991 fins el 1995 i Alcalde de Vic des del 1995 fins el 2007. Codina ha estat un polític atípic, sobretot pel fet d'haver continuat treballant com a pastisser durant els anys com alcalde i un cop es va haver retirat de la política. De manera que el trobareu cada dia de la setmana, menys els dilluns, al Forn de Sant Miquel de la Plaça Major. Aquesta nit de divendres, 25 de gener de 2008, ens rep a la seu d'Unió Democràtica.

ENS PODRIA EXPLICAR PER QUÈ VA DECIDIR AFILIAR-SE A UNIÓ DEMOCRÀTICA DE CATALUNYA?

Abans de prendre la decisió vaig anar a diferents conferències de diferents partits polítics. Tenia clara una cosa: anava a la política a defensar uns valors que en aquells moments no estaven del tot garantits. Valors com el dret a la vida, el no a la pena de mort, el no a l'avortament o el suport a l'escola cristiana, entre d'altres. I allà on vaig trobar més complicitat va ser a Unió Democràtica de Catalunya, tot i que els amics els tenia en altres partits (en els quals potser fins i tot hauria fet més carrera política!). Tot i que ja us dic que un partit mai no s'adapta prou als teus valors.

VA TROBAR ALGUN MESTRE DINS EL PARTIT? EN QUIN SENTIT LI VA FER DE MESTRE?

Sí, en Miquel Coll Alentorn. Era un home honest. Ens va donar una lliçó a tots quan en una edat ja avançada va arribar a Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat. El Senyor Coll anava a tots els llocs on ningú més no volia anar. Es preocupava de la get que no li podia donar res, ni tan sols vots, però ell sempre estava pendent d'ells. Era un home amb voluntat de servei. En plena transició, per exemple, es va fer un fart d'anar per tot el país donant classes d'història de Catalunya. Aquí a Vic, ho feia al temple Romà. Amb aquesta actitud ens ensenyava a tenir i mantenir un compromís amb el país. A més, també era un nacionalista de cap a peus. Coll era de l'opinió que tots els partits, amb independència de la seva ideologia, havien de ser d'estricta obediència catalana.

DURANT ELS SEUS ANYS COM ALCALDE DE VIC, LA CIUTAT HA CONEGUT UN CANVI IMPORTANT DES DE MOLTS PUNTS DE VISTA. ALGUNS DELS MÉS DESTACATS PODRIEN SER LA CONSOLIDACIÓ DE LA UNIVERSITAT DE VIC, LA RECUPE-

RACIÓ DEL CENTRE HISTÒRIC, EL NOTABLE CREIXEMENT URBANÍSTIC, LA SUPERACIÓ DE LA CRISI DEL TÈXTIL, EL DESENVOLUPAMENT D'UN GRAN POLÍGON INDUSTRIAL I UN AUGMENT IMPORTAT DE LA IMMIGRACIÓ. QUI HA ESTAT APOSTANT PER DUR A TERME TOTES AQUESTES COSES?

En el cas de la Universitat s'arrenca durant la primera etapa democràtica amb un model propi i diferenciat: es va crear una fundació presidida per l'Alcalde per donar suport a la iniciativa de Ricard Torrens i el grup d'intel·lectuals que li feien costat. Això també passa en el Consorci Hospitalari de Vic, el primer que va néixer a Catalunya, el qual es tracta d'establir un consorci entre una fundació privada (l'Hospital de la santa Creu) i el Servei Català de la Salut, és a dir, la Generalitat.

I COM NEIXEN AQUESTES INICIATIVES?

Doncs neixen perquè hi ha un alcalde i uns partits que ho volen fer però, sobre tot, perquè hi ha una manera comuna d'entendre i d'aplicar el principi de subsidiarietat i la voluntat de servei.

AIXÍ, LA CIUTAT DE VIC ESTÀ PLENA D'EXEMPLES D'AQUEST TIPUS DE COL·LABORACIÓ ?

Sí, el Museu Episcopal n'és un altre exemple. En aquest cas, qui presideix és el Bisbe, i l'Alcalde n'és el vicepresident.

QUINA INFLUÈNCIA CREU QUE HA TINGUT L'ESGLÉSIA EN LA CIUTAT?

La societat vigatana ha estat molt influenciada per l'església. Sense anar més lluny, el primer consistori democràtic s'havia format al Col·legi Sant Miquel. Un col·legi d'arrel cristiana i compromès amb la ciutat.

PER TANT, HEM D'ENTENDRE QUE TAMBÉ ÉS LA SOCIETAT LA QUE PREN LA INICIATIVA?

Sí. La societat vigatana és rica amb associacions. Poques ciutats trobareu amb tants patronats i tantes fundacions. Si avui es pot parlar d'un "model Vic" en diferents àmbits, és perquè hi ha hagut un gran pacte no escrit entre molts sectors de la ciutat.

PARLEM DEL "MODEL VIC". ESPECIALMENT EN EL VESANT DE L'EDUCACIÓ.

El "model Vic" consisteix, a grans trets, en repartir els alumnes nouvinguts entre les escoles públiques i les concertades de la ciutat amb l'objectiu de facilitar-los la integració. En altres paraules, el "Model Vic" no era pensat per guanyar les properes eleccions, sinó en garantir la cohesió social de les properes generacions.

I L'ESCOLA CONCERTADA HO VA ACCEPTAR ?

Sí. Ho va acceptar perquè des del primer moment vàrem buscar el consens amb totes les parts i amb tots els partits.

EN QUÈ CONSISTIA AQUEST "CONSENS"?

Mireu, jo no vaig fer cap pacte escrit, a diferència del que passa ara amb el tripartit municipal, que parteix d'un acord escrit que es presenta com un gran pacte. Jo he governat dotze anys sense majoria absoluta i sense cap pacte per escrit, però sempre amb un consens ampli. I crec que això no és dolent, ben al contrari. Això és bo perquè obliga a dialogar molt i a dialogar continuadament. És per això que crec que és bo. (Riu...) És que aquest consens no sempre és fàcil! En el cas d'educació, penseu en

---

“El *Model Vic* no estava pensat per guanyar les properes eleccions, sinó per poder garantir la cohesió social de les properes generacions.”

la diferència entre l'escola pública i la concertada. Recordo una reunió de pares en un gimnàs d'una escola ple de gom a gom. Tothom estava en contra de la nostra proposta. La pressió era tal que la mateixa Delegada d'Ensenyament em va arribar a dir "Jacint, vols dir que no ens estem equivocant? Vols dir que no hauríem de fer marxa enrere?" Jo li vaig contestar que després de fer tant de camí no tiraríem enrere. I així ho vam fer, vam tirar endavant. Vam tirar endavant perquè tenia el suport de tots els grups de l'Ajuntament. Sense aquest suport potser sí que hauríem d'haver fet marxa enrere. Però si vaig tenir el suport és perquè tots veiem que hi havia una necessitat i sabíem que l'havíem d'afrontar.

I AQUESTA VISIÓ TAMBÉ LA TENIEN DES DE LES ESCOLES?

En el cas dels mestres sí. En el cas dels pares no tant. Els pares erem molt més reticents a la nostra proposta. En aquell temps hi havia l'argument que els immigrants farien baixar la qualitat de les aules i que, per tant, els alumnes d'aquí hi sortirien perdent.

ENCARA ES MANTÉ AQUEST CONSENS ENTRE LES DIFERENTS PARTS?

Bé, a nivell de l'Ajuntament actualment hi ha un tripartit, però no sé si això equival a consens. Personalment, no acabo de veure cap a on es vol anar. El simple fet d'estar junts per governar no garanteix l'existència d'aquest consens.

I VOSTÈ CAP A ON VOLIA ANAR?

Cap a una ciutat cohesionada i amb un creixement harmònic en tots els sentits. Intentant portar sempre polítiques de cohesió social i evitant qualsevol tipus de segregació.

ENS POT EXPLICAR COM ES POT FER AIXÒ?

Dialogant, però també essent conscients que hi ha àmbits en els quals és difícil intervenir. Un exemple: els nouvinguts compren els pisos allà on són més barats, cosa que pot acabar generant concentracions. Influir sobre això és molt difícil.

LLAVORS, AMB QUI S'HA DE DIALOGAR? AMB ELS IMAMS?

Amb els imams, per descomptat, però amb més gent. No només hi ha imams. Hi ha esglésies evangèliques, i molts altres interlocutors. Val a dir que a Vic, a diferència del que ha passat en zones metropolitanes, no hi ha hagut concentració d'immigrants en una zona concreta de la ciutat. Aquí hi ha una notable normalitat, tot i que a algú li pugui molestar visualment. Cal diferenciar: una cosa és l'impacte visual i una altra molt diferent els problemes de convivència. És clar que de vegades hi ha problemes de convivència a les escales. Però això no és un problema exclusiu de la immigració. La convivència sempre és difícil i sobre això tenim l'exemple dels pisos d'estudiants.

PERÒ QUAN TOT AIXÒ INVOLUCRA IMMIGRANTS, COM S'HA DE TRACTAR?

Amb diàleg intercultural, amb mestres amb serveis sanitaris, amb veïns, amb polítics, etc. Nosaltres vam crear un fòrum de debat i de catarsi i també un seguit de comissions sectorials. Jo mateix em vaig fer un tip d'anar a reunions amb els presidents d'escala i amb veïns per intentar solucionar els problemes. Problemes que avui ens poden semblar inimaginables com, per exemple, l'aigua. Molts immigrants no saben fer-ne un ús correcte, arreglaven ells mateixos els lavabos i sovint apareixien filtracions als pisos inferiors. Aquest és un exemple del tipus de problemes que havíem de tractar. Altres problemes

eren, per exemple, els sorolls, sobretot de matinada, sovint derivats que molts d'ells feien torns de nit als escorxadors. Òbviament, són problemes que es poden solucionar fent que la gent parli. En altres paraules, provocant el diàleg. Això de les reunions, ho arribava a fer fins a quatre cops per setmana! Vam treballar sempre sobre les mateixes línies: dialogar a les escales i als patis de les escoles (frase, per cert, que el President Maragall em va copiar). Tot això penseu que no només és política. Per a mi és també una forma d'entendre la vida des del punt de vista del personalisme comunitari.

PERÒ SI TOT AIXÒ HAGUÉS FUNCIONAT, COM ÉS QUE LLAVORS APAREIX UN PERSONATGE POLÍTIC COM L'ANGLADA I OBTÉ QUATRE REGIDORS EN LES ÚLTIMES ELECCIONS?

El cas de l'Anglada és un cas molt personal que neix en unes circumstàncies molt concretes. Fixeu-vos que l'Anglada apareix en el moment de les regularitzacions massives, les quals generen un efecte crida d'immigrants no pas del Marroc, sinó de França, de Bèlgica o d'Holanda. Tots aquests no venien pas per adaptar-se, sinó per agafar els papers i tornar a marxar. L'Anglada apareix en aquest context i apareix amb ganes de provocar. Es tracta d'un home que es passa el dia al carrer cercant i aprofitant tots aquests petits conflictes. Fer incendis és relativament fàcil, com ho és desfer allò que has construït amb moltes hores de diàleg i de paciència. Sempre es pot trobar algú que no vulgui entendre les coses... Per altra banda, crec que el creixement electoral de l'Anglada aquestes últimes eleccions també s'explica pel fracàs dels partits polítics locals per afrontar la situació.

A QUÈ ES REFEREIX QUAN DIU QUE SEMPRE ES POT TROBAR ALGÚ QUE NO VOL ENTENDRE LES COSES?

Per exemple quan els qui formen part de la primera immigració ens retreuen que als nouvinguts els

donem de tot, mentre que a ells no els vàrem donar res. Això és no voler entendre les coses.

I NO TENEN RAÓ?

Quan ells van arribar potser sí que no se'ls va donar res però perquè no se'ls podia donar res. Només hi havia misèria. I per altra banda, respecte a això de donar, jo sempre he estat partidari d'acotar-ho als serveis. Donar serveis sí, donar vals no. I l'Ajuntament mai no va donar vals. Una altra cosa és que institucions privades assistencials ho fessin pel seu compte.

QUIN TIPUS DE SERVEIS VAREN DONAR?

Per exemple centres perquè els nens que sortien de l'escola no estiguessin al carrer. I llibres... llibres sí. I nous! Què voleu que els doni als nens? Llibres vells? Si us plau!

EL MODEL VIC ESTÀ MOLT RECONEGUT. S'HA INTENTAT EXPORTAR A ALTRES CIUTATS?

Sí. Penseu que aquí ha vingut gent d'arreu per conèixer de prop el model. Gent d'arreu d'Europa, professors, alcaldes de tots els colors, etc. I tots per veure com fèiem les coses i com evitàvem el conflicte. Però jo sempre he dit que el Model Vic va néixer del diàleg propiciat des de l'Ajuntament en aplicació del principi de subsidiarietat i que, per tant, és bo per Vic. Si és exportable o no ho han de decidir les ciutats que el volen imitar. Nosaltres no hem pretès mai imposar-lo.

EL FENOMEN DE LA IMMIGRACIÓ HA GENERAT UN DEBAT SOBRE "DRETS I DEURES". CREU QUE CAL PLANTAR-SE I

“Jo crec en la cohesió social, en la ciutat de les persones i en el diàleg, però tinc claríssim que la cultura catalana, la nostra llengua i els nostres valors, són el nostre pal de paller.”

EXIGIR UN RESPECTE MÍNIM A UNS VALORS I TRADICIONS DETERMINADES DEL NOSTRE PAÍS?

Jo crec en la cohesió social, en la ciutat de les persones i en el diàleg, però tinc claríssim que la cultura catalana, la nostra llengua i els nostres valors, són el nostre pal de paller. Jo no sóc multiculturalista. Quan em venien immigrants a demanar traductors sempre m'hi negava i els ofería classes de català. Crec que

aquesta és l'única manera d'integrar. I si pateixen una mica, no passa res. A més, quan parlem d'integració ho fem des de tots els vessants. És molt important que a més de la nostra llengua també coneguin la nostra cultura, la geografia del país... per això vam impulsar el coneixement de l'entorn: excursions per la comarca per conèixer els pobles, els noms de les muntanyes, els rius... I també és molt important que coneguin la realitat nacional de Catalunya.

AIXÍ HEM D'ENTENDRE QUE LA CATALANITZACIÓ DE LA CIUTAT HA FUNCIONAT.

Certament. Una mostra d'això són aquestes noies magrebines que han rebut els Premis Columna gràcies a la qualitat dels llibres que han escrit en llengua catalana.

PARLEM DEL CREIXEMENT ECONÒMIC QUE HA VISQUIT VIC. QUÈ VA FER VOSTÈ DURANT LA SEVA GESTIÓ PER TAL DE GARANTIR AQUEST CREIXEMENT?

Jo he cregut sempre en la idea de la “comarca-ciutat”. La ciutat ha de pensar en el seu entorn, en la comarca. Sempre he cregut que havíem de créixer ordenadament, coherentment. Els punts bàsics d'aquest creixement són: primer, la creació de sòl industrial i una bona planificació dels polígons industrials. És d'aquí que neix tot el parc industrial que rodeja la ciutat pel nord. Segon, la idea de “Vic, ciutat de serveis” per tal d'augmentar l'efecte crida per a les empreses. Tercer la idea de “Vic, ciutat de comerç” més que no pas ciutat de centres comercials. Si us hi fixeu, a Vic no hi ha grans superfícies comercials, i això no és fruit de la casualitat, sinó d'una idea molt clara d'enfortiment del comerç local. Ara que aquest ja és fort, ja podem començar a pensar en centres comercials, senzillament perquè ara ens fan falta. Ara s'està fent un Decathlon i es faran altres superfícies amb l'objectiu d'atreure gent de la comarca, però també de fora de la comarca. Vic té atracció supracomarcal.

AMB TOT AIXÒ VIC GUANYA PES ESPECÍFIC EN EL PAÍS ?

Amb tota humilitat li he de dir que Vic sempre ha tingut un pes específic propi. En qualsevol cas, jo sóc dels qui creu amb un Vic capital de la Vegueria de l'Alt Ter.

AIXÍ CREU QUE VIC TÉ MÉS A VEURE AMB COMARQUES DEL NORD, COM RIPOLLÈS, CERDANYA I GARROTXA QUE NO AMB COMARQUES COM BAGES I VALLÈS OCCIDENTAL? CULTURALMENT O ECONÒMICAMENT PARLANT?

Això de ben segur. En tots els aspectes. Penseu que ja Pau Vila, en dissenyar les vegueries, va mirar on la gent anava al mercat. I, a Vic, venien del nord. Ara continua passant una cosa semblant, però també compten factors com on va la gent a treballar o a quina universitat van els joves.

PARLEM DE LA FIGURA DE L'ALCALDE EN LA VIDA INSTITUCIONAL CATALANA. A L'HORA DE DIALOGAR AMB LA DIPUTACIÓ O AMB LA GENERALITAT, QUÈ PESA MÉS, EL PARTIT AL QUAL ES PERTANY O LA POBLACIÓ A LA QUAL ES REPRESENTA?

Vic té prestigi, i com alcalde de Vic et respecten. Pel que fa a la Diputació de Barcelona haig de dir en primer lloc, que jo no hi anava a fer política, sinó a buscar-hi diners. I que a més, al llarg dels setze anys que vaig ser-hi, sempre em van tractar molt bé. Hi vaig fer molts amics, encara que fossin d'altres partits i dominessin la institució. Pel que fa a la Generalitat, els primers anys, havent-hi el Govern que hi havia, no teníem massa problemes. Tampoc amb el tripartit: gairebé tots venien de la Diputació i ja ens coneixíem. En el meu cas, doncs, van pesar més les relacions personals, tot i que és veritat que la política local no està massa respectada en aquest país.

PARLANT EN UN PLA MÉS GENERAL, HI HA UN DEBAT OBERT SOBRE EL DISTANCIAMENT ENTRE ELS ELECTORS I ELS PARTITS POLÍTICS. QUINA ÉS LA SEVA OPINIÓ?

A aquest país hem tingut un problema i és que els polítics s'han hagut de fer molt ràpidament. En un país de democràcia normal, els polítics comencen fent política com a regidors, llavors com alcaldes,

---

“Personalment jo crec en allò que ja deia Coll Alentorn: una confederació lliurement pactada entre els pobles de la Península Ibèrica.”

llavors arriben a poders comarcals i acaben sent presidents o ministres. Aquí això no ha passat. Sobretot perquè els primers polítics van haver d'arribar molt de pressa al poder. Llavors tenim polítics amb manca de formació i de contacte amb la gent...

NO CREU QUE A MÉS, EL FET QUE LES LLISTES SIGUIN TANCADDES HA CONTRIBUÏT EN AQUEST DISTANCIAMENT?

Certament, les llistes tancades implica que et donin la feina des de dalt. Jo crec en les llistes obertes. Però això representaria la pèrdua de poder dels partits. En qualsevol cas, el problema real és que els partits no formen prou bé els seus polítics i els qui pensen massa per lliure no se'ls deixa fer.

QUÈ DIRIA A ALGÚ QUE VOL ENTRAR EN POLÍTICA?

A mi m'han vinguts molts joves fent-me aquesta pregunta. Jo sempre els dic: primer de tot, no siguis professional! I sobretot, tingues una actitud coherent i defensa la teva credibilitat. La credibilitat en un polític ho és tot. Jo podia dir a algú que s'esperés tres anys per alguna cosa i ell s'esperava. Perquè al cap de tres anys sabia que ho tindria. I com a últim consell, li diria que no crec en les joventuts dels partits.

I PER QUÈ NO CREU EN LES JOVENTUTS DELS PARTITS?

Perquè s'acostumen al poder des del primer mo-

ment. Perquè se'ls ensenya més a moure's a l'entorn dels aparells dels partits, que no pas a pensar per ells mateixos.

QUINA VALORACIÓ FA DEL TO VITAL DEL PAÍS?

És evident que, per moltes circumstàncies, no passem per un dels millors moments. Jo crec que hi ha problemes de fons i problemes potser més conjunturals. Crec que hi ha problemes imputables a l'anomenada classe política, però també altres problemes massa estesos al conjunt de la nostra societat. La pèrdua de determinats valors i virtuts molt pròpies dels catalans, com per exemple el ser gent treballadora, és una qüestió que no ens fa cap bé com a país. A mi em dol molt veure com cada vegada hi ha més joves que només aspiren a ser funcionaris per acomodar-se i renunciïn a batallar per un projecte propi. Em preocupa veure tantes cues davant les administracions de loteria. Estem perdent la cultura de l'esforç que és la que fa grans els pobles. Part del fracàs de l'escola ve per això. Ve perquè els pares sovint es desvinculen de l'escola, més que no pas per culpa dels mestres. I al capdavant, en tots els àmbits de la vida només s'estima allò que costa esforç. Per tant, si no eduquem en la cultura de l'esforç, farem molt mal servei a les persones i al país. I al costat d'això, tenim uns polítics de vegades més preocupats pel poder que pel servei. Tenim una classe política que, amb notables excepcions, sembla més preocupada pel bé propi que pel bé comú. I aquestes actituds acaben traspuant i generant desencís. I si a tot plegat hi afegim el procés de debat de l'Estatut, d'aquest Estatut

que els uns no es creuen, els altres el veuen petit i els altres massa generós, el resultat és un desencís generalitzat. I tot plegat té molt a veure amb les actituds. Les actituds dels pares, dels mestres, dels polítics, dels joves... Respecte al tema concret de l'Estatut, personalment crec que uns i altres hem arribat a un punt de massa extremismes nacionals. I això complica i dificulta la negociació. Personalment, jo crec en allò que ja deia Coll Alentorn: una confederació lliurement pactada entre els pobles de la Península Ibèrica. Malgrat tot, jo he de dir que com a cristià, sóc optimista. De fet sempre ho he estat, sobretot perquè quan un és alcalde no es pot permetre ser pessimista.

AIXÍ DONCS, DESPRÉS DE TANTS ANYS DE DEDICACIÓ, DESPRÉS D'ÈXITS I FRACASSOS, QUIN REGUST LI HA QUEDAT? TORNARIA A PASSAR PER AIXÒ?

Home, sí, i tant! Jo tenia una idea molt clara de la política. Res d'un millor estatus social. Sinó simplement voluntat de servei social. Per això no n'he sortit desencisat. Jo entenc la política com un testimoni...

...COM UN TESTIMONI?

Jo sóc cristià. I com a cristià tinc uns valors que crec que s'han de transmetre a les noves generacions. Déu és creador, però ens ofereix de participar en la Creació, i el món evoluciona. I jo puc i tinc la obligació moral de participar d'una forma activa en aquesta evolució. Amb voluntat de servei i a partir d'idees i actituds cristianes. Això és ser democrata-cristià, que és el que jo sóc.

Ja han tocat les onze. Pleguem, tanquem el local i ens acomiadem a peu de carrer. L'alcalde Codina enfila cap a casa. No li deuen quedar gaires hores de son: la primera fornada bé haurà d'estar llesta pels compradors matiners del dissabte.

REVISTA RELLEU

RELLEU VOL DIR EL GRUIX QUE TÉ UNA
COSA, I EL FET QUE UNS SEGUEIXIN LA
TASCA FETA PELS ALTRES

—
EUROPA ÉS EL MARC DE LA NOSTRA NACIÓ
DE CIUTADANS I CIUTADANES LLIURES

—
LLENGUA CATALANA, VOLEM LA PLENITUD
NACIONAL DELS PAÏSOS DE
LLENGUA CATALANA

—
LA NOSTRA REALITAT HA DE SER SERVIDA
MÉS QUE ELS NOSTRES NEGUITS

—
ESTUDI I TEMPS PER A ORIENTAR EL SENTIT
DE LES NOSTRES ACCIONS

—
UNITAT BÀSICA DE TOTS ELS CIUTADANS
CADA COP QUE FA FALTA

Si ja estàs subscrit/a a la revista RELLEU pots subscriure a un amic o amiga. Si reps la revista i encara no estàs subscrit, en aquest número trobaràs una butlleta per fer-ho. (pàg.60)

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

UNA CRÍTICA A LA HISTORIOGRAFIA DE L'ART DEL S.XX

FRANCESC MIRALLES

Historiador i Crític de l'art

Existeix un cert desconcert en l'àmbit de la historiografia i crítica d'art del segle XX – o sigui, de l'art que encara ens ocupa i que és el principal agent de les actuals galeries. Aquest desconcert es deu a dues causes, bàsicament. La primera és fruit del nul interès de la historiografia actual en plantejar-se seriosament l'evolució i les conquestes de la plàstica contemporània. La segona es deu a la tendència de la crítica vers l'últim succés, encadenant-se de manera incondicional a la promoció publicitària i comercial.

Estic convençut que els llibres d'història de l'art que es llegiran i estudiaran d'aquí a uns anys – deu anys, cinquanta anys, cent anys – i referits al segle passat, no tindran res a veure amb els llibres que ara tenim. I això, a causa de la fragmentació del procés històric basada en els petit grups que han impulsat aportacions i canvis lingüístics. En efecte, encara ara fragmentem el segle XX en grups o moviments com els futuristes, els cubistes, els dadaistes, els surrealistes – per esmentar els quatre moviments més innovadors i radicals de la primera meitat del segle, i fixem el seu estudi en els termes que van establir els propis artistes en els seus escrits i manifestos i, encara pitjor, els fixem en el temps que han marcat els seus promotors. Així s'inicia una historiografia fonamentada en la literatura dels propis artistes, en allò que són les seves pretensions i intencions, sense qüestionar realment allò que afirmen i sense, quasi mai, contraposar els seus escrits teòrics a la pràctica i resultats de les obres. Respecte a la periodització dels moviments, aquesta forma de crítica ha donat

dos exemples prou clars. Per començar, sembla com si immediatament després de Les senyorettes d'Avinyó de Picasso, el món plàstic es convertís al cubisme, sense tenir en compte que l'esmentada obra no surt del taller de l'artista més que avançats els anys vint i que, en qualsevol cas, no va ser fins molt més tard que es va reproduir públicament – i encara en un diari nord-americà, en format petit i en blanc i negre. De manera que l'obra clau, aquella que trenca l'art occidental de manera decisiva, durant molt anys, era desconeguda per quasi tothom. De manera semblant, en els manuals establim que el surrealisme s'acaba, de manera definitiva, quan André Breton dissol el seu grup històric. Però aquesta afirmació no és més que el resultat de la nostra actitud de considerar els moviments artístic com un fet reduït a unes persones concretes, als personatges fundadors dels grups, i no com l'espurna inicial d'una àmplia manera de fer, d'una manera d'entendre l'expressió plàstica i la vida.

Per contra, la història de l'art dels segles clàssics es planteja d'una altra manera: enfront a la fragmentació de l'actual, impera la síntesi i la integració. Veiem-ne un exemple. Quan diem època romànica establim un llarg període de temps, dins del qual situem obres tan diferents com les esglésies de Sant Climent de Taüll – peça rural de petites dimensions i d'enorme sencillesa tècnica, Santiago de Compostela – catedral d'enormes dimensions i gran complexitat estructural, amb un esclat impactant d'escultura, Santa Maria de Poitiers – amb les seves perfectes cúpules de mitja esfera, d'influència bizantina. No cal que ens allarguem. Aquestes obres tenen ben poc en comú, són tan diferents, que només les pot relacionar una historiografia culta, elaborada, de visió profunda: aquella que ha sabut arribar a l'essència d'un temps. Si ara agrupéssim en un mateix conjunt els quatre moviments avantguardistes que hem esmentat abans (futurisme, cubisme, dadaisme, surrealisme), serien pocs aquells misericordiosos amb nosaltres que no ens tractarien d'excèntrics – per dir-ho amb un paraula poc violenta. Ben certa però és la gran proximitat entre quatre moviments – proximitat que cada vegada es farà més evident. En general, la historiografia ac-

tual ha profunditzat poc. S'alimenta de nombroses cites de textos teòrics, en part brillants, però no tan sòlids com aparenten. A la historiografia actual li manquen l'anàlisi i la reflexió sobre l'obra artística, i també, cal dir-ho, una certa perspectiva temporal, més àmplia. Un dia ens adonarem que Picasso, Miró i Dalí només es diferencien en petits aspectes i que contribueixen, cadascú a la seva manera, a l'aportació de nous elements i plantejaments per a una estructuració de l'expressió plàstica diferent i innovadora.

Aquesta fragmentació del discurs històric en les petites parcel·les de cada moviment o grup, cenyida al dictat dels propis artistes, els quals actuaven, amb freqüència, a partir de la negació de tota plàstica anterior, ha tingut una conseqüència nefasta: ara es viu sota la impressió que cadascun d'aquests petits *ismes* sigui un estil de llenguatge ben diferenciat i autònom. Pot semblar que quan diem cubisme o surrealisme estiguem dient un mot equiparable a romànic o rococó. Però la historiografia actual no té en compte que un estil o llenguatge no és creació d'una persona, sinó que és el resultat de la síntesi de nombrosos elements. Ningú no va crear el romànic; va ser la unió de molt diferents elements i aportacions que van anar concretant una nova manera d'expressió i d'estructuració d'un edifici, d'una pintura, d'una obra d'art en definitiva. Per tant, hem de tenir present que la historiografia del segle XX no és sinó periodisme, narració d'allò que va succeir, renunciant a una anàlisi històrica global i, així, oblidant-se d'anar a l'essencial.

Tots els estils s'han configurat a través de nombroses aportacions, així, allò que aporta el cubisme, allò que aporta el surrealisme, allò que aporta l'informalisme i tots els altres moviments, s'anirà fusionant en allò que finalment identificarem com el veritable estil nou. Al capdavall, allò que ha fet el segle XX ha estat potenciar l'aparició de nombrosos camins que, en el seu recorregut arrítmic, condueixen a un mateix resultat. El segle XX, l'expressió plàstica del segle XX configurarà una època semblant al temps del pre-romànic: un temps en el qual, de manera dispersa i inconnexa, van apareixer propostes i elements, la utilitat

dels quals és fondre's per servir al naixement d'una nova expressivitat.

La crítica, realitzada bàsicament des de la premsa diària i a través de revistes especialitzades, ha col·laborat en gran mesura a sacralitzar la situació actual, del tot absurda. La crítica ha defensat sempre l'últim moviment com la culminació d'un pensament sublim, tot impulsant-ne els creadors com els revolucionaris que implanten un nou ritual. Així, ha impulsat cada *isme* o moviment com un trencament radical, com una invenció que no té res a veure amb els moviments anteriors. L'individualisme i l'afany de singularitat, que ha impulsat el segle XX, ha fet

---

“Un dia ens adonarem que Picasso, Miró i Dalí només es diferencien en petits aspectes i que contribueixen a l'aportació de nous elements i plantejaments per a una estructuració plàstica diferent i innovadora.”

---

creure que cada artista era un gegant que creava un nou llenguatge, un nou estil, un nou món. Mai no s'ha intentat establir nexes i connexions amb rigor. De fet, és ben possible que qui llegeixi aquest escrit pensarà que no n'hi ha de connexions i nexes – i així seguirà fidel a la postura que intento denunciar. Poso un exemple. En arquitectura, l'historiador del segle XX ben ensenyat i prou assenyat defensa l'oposició radical entre el racionalisme i l'organicisme, o sigui, entre un Mies van der Rohe i un Frank Lloyd Wright. Malgrat tot, si comparem el Pavelló

de la República Espanyola de l'Exposició de Paris del 1937 amb la mítica Fallingwater, veurem que, a pesar de les teories dels seus creadors (enormement diferents i allunyades), l'ús de l'espai per part dels dos grans arquitectes és molt similar i, en tot cas, molt més proper d'allò que sembla.

La crítica del segle XX, i molt particularment la de la segona meitat de segle, s'ha arrenjarat sempre a allò que ha cregut com l'última aportació. Ha militat amb la pretesa avantguarda, mostrant-se beligerant contra els anomenats tradicionalisme i academicisme, fins al punt que l'ha aniquilat, negant-li el seu lloc a la història. La crítica no ha fet quasi cap anàlisi, s'ha limitat a lloar qualsevolga excentricitat. No ha actuat com a crítica, sinó com a element publicitari d'un nou producte: el producte més nou del més agosarat dels artistes. Contràriament a allò que pensen els propis crítics, ells han servit només per fer publicitat dels anomenats nous valors. Amb la seva inconsciència i, sobretot, amb el seu temor de quedar arraconats al camp del reaccionarisme, el crítics han defensat allò indefensable i han conduït l'expressió artística a una banalitat. Han servit per a accelerar la descomposició de l'expressió plàstica, tot exaltant moviments i pressumptes artistes dels quals, amb el temps, ni se'n parlarà. La crítica no ha creat nous artistes, sinó que ha servit com a reclam publicitari dels noms que certs galeristes i directores de museus i mostres internacionals han impulsat i presentat. Enquadrada al camp de la publicitat, la crítica de les últimes dècades s'ha mostrat ineficaç i inútil.

El fracàs de la historiografia i de la crítica artístiques actuals és evident – potser millor que fracàs, hauré de dir ineficàcia i desconcert. Cal que aviat repreguem el valor de començar a mirar de nou, el valor de tornar a pensar en valors. Llavors tornarem a parlar planerament i abandonarem aquesta mena d'escrits i assaigs tortuosos, conceptuosos i inintel·ligibles que no fan altra cosa que subratllar la pròpia impotència.

COL·LECCIÓ REALITAT I TENSIONS

barcelonesa d'edicions

DARRERS TÍTOLS COEDITATS AMB PÒRTIC

L'HOME DISLOCAT

Nicolas Grimaldi

L'ALTRA VIA DE LA SUBJECTIVITAT

*Sis estudis sobre el subjecte
i el dret natural al segle XVII*

Yves Charles Zarka

LES GANES D'APRENDRE

*Lectures, reflexions i experiències
d'un mestre*

Jordi Galí i Herrera

TEOLOGIA POLÍTICA DE PAU *Schmitt, Benjamin, Nietzsche, Freud*

Jacob Taubes

JOSEP ESPAR, PER MOLTS ANYS!

IGNASI GENOVÈS

Economista i exdirector de la revista Relleu

El propassat 22 de desembre de 2007 va tenir lloc l'acte d'homenatge al patriota Josep Espar i Ticó en motiu del seu 80è aniversari.

La festa va tenir lloc al Col·legi Sant Ignasi-Sarrià de Barcelona, amb una missa oficiada pel pare Enric Puig i mossèn Josep M. Ballarín, i presidida pel bisbe auxiliar de Barcelona, l'Excel·lentíssim i Reverendíssim Joan Carrera. Posteriorment, tingué lloc un dinar amb l'assistència d'uns 250 convidats, entre amics, familiars i companys de fatigues de Josep Espar.

No ha estat casualitat que l'homenatge l'hagi promogut el Grup d'Estudis Nacionalistes (GEN) i la Fundació Relleu. Allà pels inicis dels anys 80, Espar fou un dels impulsors del GEN, sorgit en el si d'una altra iniciativa d'ell, el grup dels Amics de Queralt. Tant GEN com la Fundació Relleu sentien doncs, la necessitat d'homenatjar-lo i mostrar-li la seva amistat i agraïment.

Josep Espar i Ticó ha estat i és una personalitat important en la vida del nostre país, de manera molt especial en l'àmbit de la cultura i la lluita cívica. Aquest no és l'espai adequat per evocar tota l'obra d'Espar al llarg dels seus 80 fructífers anys. Qui en vulgui conèixer el detall només cal recórrer als seus dos llibres de memòries ("Amb C de Catalunya" i "Catalunya sense límits") o bé consultar l'entrevista que Jordi Barnadas li feu el març de 2006, disponible a la pàgina web de la Fundació Relleu: www.relleu.net.

Tanmateix, serveixi per evidenciar la magnitud de l'obra d'Espar, recordar que ell sempre ha estat present en una infinitat d'iniciatives ciutadanes i culturals des de pràcticament la seva sortida de

la facultat de Dret, l'any 50. L'amic Espar ha estat present a l'Acadèmia de la Llengua, al Congrés de Cultura Catalana, al II Congrés Internacional de la Llengua, a l'ACCAT, a l'Eurocongrés, a la Fundació Universal de la Sardana, però també ha participat en el naixement de Convergència Democràtica de Catalunya, del GEN, d'Acció Escolar del CCC. En la clandestinitat participà també en els Fets del Palau, en la campanya contra Galinsoga, en el CC.

Josep Espar, per últim, ha intervingut en la creació de tants i tants instruments "de país" com són el diari AVUI, Edigsa, ONA, la Nova Cançó, Tretzevents, Cavall Fort, l'Arc de Berà...

“Ha estat i és una personalitat important en la vida del nostre país, de manera molt especial en l'àmbit de la cultura i la lluita cívica.”

Aquest breu inventari d'iniciatives i activitats en què d'una manera o d'una altra Espar n'ha estat impulsor o activista privilegiat, serveix per evidenciar la personalitat extraordinària i excepcional del personatge, el qual amb una generositat extrema i una tossudesia insubornable ha dedicat la seva vida al país. No és pas per atzar que en l'homenatge del dia 22 hi assistissin els presidents Pujol, Barrera i Rigol.

Des d'aquestes pàgines volem reiterar en nom del Grup d'Estudis Nacionalistes i de la Fundació Relleu el nostre més gran agraïment i estimació, i desitjar-li que pugui seguir "mantenint-se fidel per sempre més al servei d'aquest poble". Per molts anys!

A dalt, Joan Rigol i Jordi Pujol, a baix, Heribert Barrera i Josep Espar amb Mossèn Ballarín.

TAULA RODONA: A L'ENTORN DEL NEOCONSERVADURISME NORD-AMERICÀ

SERGIO VILA-SANJUÁN

Periodista, escriptor i coordinador del suplement Cultura/s

GREGORIO LURI

Doctor en Filosofia per la UB i professor de la UNED i ESDI

MANUEL MILIÁN MESTRE

Llicenciat en Geografia i Història i Ex-diputat al Congrés de Diputats de Madrid

---

SERGIO VILA-SANJUÁN:

No sóc expert en el neoconservadorisme però sí que havia tingut una experiència lateral amb algunes figures del neoconservadorisme que explicaré ara. Jo vaig estudiar Història entre 1974 i 1979 a la UAB, que en aquell moment era el més pròxim a Albània o Iugoslàvia des d'un punt de vista teòric. Tots els meus professors eren d'un marxisme extrem, un comunista normal es considerava un perillós dretà; no sols des del punt de vista polític sinó des del punt de vista teòric, històric. L'ensenyament de la Història que jo vaig rebre estava marcat per un materialisme històric molt dur, molt militant, i tot i que jo no m'ho creia excessivament vaig aplicar un cert relativisme a aquestes lliçons d'Història. En el camp intel·lectual de la meva generació aquest marxisme general marcava una idea:

1. El capitalisme estava deslegitimant perquè no havia aconseguit crear o repartir prosperitat per a tots.
2. Hi havia una alternativa al capitalisme.

Són dos criteris que per a la meva generació, la generació de la Transició, eren bastant evidents. Durant els anys 80 vaig especular bastant sobre això, vaig parlar amb força gent, i en els 90 em van donar una beca Fullbright per estudiar als EUA. Abans de triar universitat, vaig tenir la sort d'entrevistar per a *La Vanguardia* en Daniel Bell, relativament pare del neoconservadorisme. Li vaig preguntar: “Senyor Bell, vostè és un conservador?” I em va dir: “Jo sóc progressista en el camp econòmic, liberal en el camp social i conservador en el camp cultural.” Li vaig dir: “Jo vull anar als EUA; m'interessa molt la crítica de la cultura, estar amb algun pensador que em doni una perspectiva diferent de l'esquerrana europea tan dominant. Podria venir al seu seminari a Harvard?” Ell va respondre: “A vostè no l'acceptaran ni a Harvard, ni a Yale, ni a Stanford, venint d'una universitat espanyola. Vagi a la Universitat de Boston a estudiar amb Peter Berger, que és l'intel·lectual més brillant que tenim.”

Vaig estar un any amb Peter Berger, que em va plantejar uns interrogants morals que, setze anys després, no tinc resolts. Berger, que és una personalitat brillantíssima, va començar com a sociòleg del coneixement. Amb un col·laborador havia escrit, als anys 60, un llibre, *La construcció social de la realitat*, on es va inventar el concepte de “construcció social” (ara diem que la pobresa, la masculinitat, la família... són construccions socials; en un món relativista tot ho és). Berger, als anys 90, ja estava del tot penedit d'haver creat aquest concepte relativista. Perquè se n'havia anat cap a la dreta políticament, perquè s'havia retrobat amb els seus orígens religiosos i perquè estava iniciant una segona carrera com a teòleg protestant. El 1986 Berger va publicar *La revolució capitalista*, tres anys abans de la caiguda del Mur i en plena era Reagan, en què legitimava moralment el capitalisme. Els anys 80 es defensava el capitalisme per motius pràctics, però Berger va dir el següent: és millor ser capitalista perquè moralment és més bo, i ho és perquè és el sistema que realment ha fet la revolució. No l'ha fet ni el comunisme ni el socialisme: qui ha creat riquesa és el capitalisme. I Berger criticava la Teoria de la Dependència, molt de moda en aquell moment, que

deia que els països rics ho eren perquè havien espoliat els pobres (amb l'estructura colonial). “Això no és veritat. En l'època immediatament precapitalista tots els països del món tenien unes condicions de vida pobres, tots, i el capitalisme que s'instaura en alguns països és el que els permet crear riquesa a partir de molt poc. Uns són rics perquè han fet la revolució capitalista, i uns altres són pobres perquè encara no l'han feta. La revolució capitalista crea ri-

---

“Crec sincerament que la negació dels valors és el suïcidi d'una societat, sigui la que sigui.”

---

quesa i la revolució comunista crea pobresa.” Berger estava molt interessat en els “tigres”, les economies emergents asiàtiques com Corea del Sud, Taiwan, Singapur: ell deia que aquests països estaven fent la revolució capitalista amb uns règims de semidictadura, no en condicions de llibertat. I Berger em va plantejar el següent punt moral: “Aquests països, que surten d'una autocràcia tant política com econòmica, estan intentant fer la revolució capitalista amb un règim autoritari, perquè si ho volguessin fer amb un règim democràtic no podrien collar amb els salaris a les fàbriques, no podrien crear segons quines condicions de productivitat amb els sindicats i la premsa a sobre. Per tant, hem de ser tolerants amb aquest autoritarisme perquè crearà una situació de prosperitat que arrossegirà després una democràcia.” Jo li vaig: “Segons aquesta teoria, Senyor Berger, com analitza el cas del franquisme?” I em va contestar: “El franquisme, d'aquí a cent anys, es considerarà un episodi positiu de la història d'Espanya perquè, tot i que ha *matxucat* una generació privant-la de llibertats, ha creat una prosperitat que ha acabat arrossegant una democràcia. Com acabarà passant a Corea o a la Xina.” Aquest és el primer interrogant moral que m'ha fet pensar: si crees una

riquesa o prosperitat que després et porta a la democràcia, és moralment justificat, des d'un punt de vista històric, ser comprensius amb una dictadura? A mi em provoca certes dificultats acceptar aquesta teoria, tot i que té un punt a contemplar.

En aquella època es va publicar *La fi de la història i l'últim home*, de Francis Fukuyama, i vaig demanar d'entrevistar-lo per a La Vanguardia. Ell em va dedicar una hora en un hotel de Boston, i vam estar xerrant sobre la seva teoria del final de la història (que sovint s'ha tergiversat i manipulat molt). Fukuyama defensa, i aquí connecta amb Berger, que fins ara tots els sistemes productius, que tenen vinculats un sistema de creences, mai no s'han plantejat com a definitius, perquè sempre apareixia una alternativa utòpica que es presentava com a relleu. Això va passar a l'època prefeudal, feudal, imperial, etc. Amb el capitalisme això s'ha acabat, perquè un cop ha caigut el món socialista, no hi ha ni es preveu cap sistema utòpic alternatiu al capitalisme. Per tant, la història, des del punt de vista de generar noves utopies, s'ha acabat. Això era veritat el 1991 i crec que és veritat ara. Perquè tots els moviments antiglobalització no han creat un corpus teòric alternatiu al capitalisme. I el sistema islamista, que és el que es percep com a possible utopia actualment, des del punt de vista occidental no es pot prendre seriosament, perquè totes les conquestes del món occidental (llibertat, democràcia...) se les carrega. Amb la qual cosa el final de la història de Fukuyama era i continua essent veritat.

Per tant, crec que el neoconservadurisme es planteja aquests dos temes:

1. Hem de tolerar una dictadura que creï prosperitat?
2. Estem al final de la història, o podem acceptar sistemes com l'islamista com una alternativa utòpica plausible per a nosaltres?

MANUEL MILIÁN MESTRE:

El llibre de Gregorio Luri m'ha aportat coherència en certes idees que tenia desordenades al cap, perquè moltes de les coses que descriu (circumstànci-

es històriques, conjuntures polítiques...) jo les vaig viure entre el 1980 i el 1984 quan vaig treballar a Washington, en el primer mandat de Reagan. Com explica el llibre, el neoconservadorisme té les seves arrels en la reacció contra l'estalinisme que es produeix en la consciència dels intel·lectuals americans d'esquerres, una reacció curiosa que els fa passar de l'extrema esquerra a gairebé l'extrema dreta. És un arc extraordinàriament ampli de l'evolució del pensament que em sorprèn: parteixo d'una educació escolàstica que diu que la naturalesa no es fa mai a través de salts sinó per evolució, i aquí hi ha canvis de posicionament ideològic radicals. Luri explica molt bé tot l'entramat de figures i agrupacions d'intel·lectuals que acaben configurant un cos considerable del pensament polític d'avui.

Segona qüestió, que ja vaig observar allà: el predomini o prepotència del món intel·lectual jueu als EUA. Això es veu molt clar en el neoconservadorisme. I té a veure amb l'etiologia dels fenòmens que passen en el món polític nord-americà, perquè no sempre vénen del pensament estricte sinó de la conveniència estricta, es guien per la utilitat (de llarga tradició en el món anglosaxó, i que pot acabar justificant les dictadures).

L'evolució del món ens ha portat a una gran contradicció filosòfica: a veure com des del comunisme es construeix el capitalisme, com en el cas de la Xina. I això no seria concebible sense el concepte utilitarista dels nord-americans que fa que en el moment que Nixon es replanteja la política exterior nord-americana, a través de la intel·ligència de Kissinger, se'n vagi a la Xina i entengui els primers processos que a Europa no entén ningú. I ells posen les fites de la gran transformació del sistema xinès del comunisme radical i absolut (Revolució Cultural de Mao) fins a la situació política i econòmica actuals. Vull dir amb això que el pensament jueu és eminentment pragmàtic, fonamentat en valors molt estructurats certament, però que tenen un component pragmàtic que assegura l'anàlisi del moment i la conveniència conjuntural. Això, en la teoria del pensament neoconservador, en alguns personatges es veu claríssimament. Per exemple, Paul Wolf-

witz, que acaba essent el teòric de l'aplicació de les idees econòmiques des del Banc Mundial, però també lligat a unes estratègies del pensament polític que comporten decisions tan greus com la gran crisi de l'Iraq, i les seves conseqüències que portaran molts maldecaps al món occidental.

Aquesta visió dels jueus a mi m'interessa molt: la seva extraordinària capacitat d'inocular-se en les estructures del pensament i l'opinió pública inter-

---

“Els moviments antiglobalització no han creat un corpus teòric alternatiu al capitalisme. I el sistema islamista, des del punt de vista occidental, no es pot prendre seriosament perquè totes les conquestes del món occidental se les carrega.”

---

nacional és immensa. No sols tenen un domini dels centres de producció dels Think Tanks de Washington, sinó que resulta després que en el món de la comunicació cultural (Hollywood, per exemple) el component jueu és gairebé definitiu.

Això fa que la capacitat de gestió del pensament d'aquesta gent sigui superior a una estructura universitària normal, fins i tot en un país tan desenvolupat culturalment com França. França no ha pogut conceptualitzar certs plantejament francesos a escala internacional per manca de capacitat de generació de diverses genètiques que acaben concordant un pensament més o menys comú que

està conformat per una sèrie d'interessos subterranis que tenen aquest pensament.

La tercera observació del plantejament del llibre és la visió dels valors. Crec, sincerament, que la negació dels valors és el suïcidi d'una societat, sigui la sigui. Entenc que el professor Luri fa una descripció històrica de com s'ha anat creant aquest volum de pensament i quines persones hi han incidit més. A mi hi ha dues persones que m'han fascinat: una és l'esposa d'Irving Kristol, Gertrude Himmelfarb, que no coneixia, i que va tenir una enorme influència entre 1980-1984 a l'hora de plantejar les doctrines respecte a les virtuts victorianes i la nova consciència moral dels EUA. I aquí va néixer o convergir el moviment de la Moral Majority, que jo vaig veure créixer espectacularment en l'època de Ronald Reagan i que ha estat la base sociològica per al triomf de Bush fill. Ella revisa les virtuts victorianes i proposa uns valors consistents que fonamenten la societat, encara que sigui una societat en canvi. Alhora, l'altre personatge que m'ha interessat, Albert Wohlstetter, amb el seu ideari porta a un plantejament actiu del que era passar del pensament teoria al pensament pràctic: va ser l'estratègia de la nova filosofia de la defensa dels EUA, que va ser la causa de la caiguda del món comunista. Des de la Rand Corporation i l'assemblea de l'OTAN (on el vaig conèixer) la seva influència als EUA va ser molt superior a la que té un teòric del pensament. Ell té una visió molt pràctica del que ha de ser el rigor d'un plantejament de la seguretat internacional a través de la superioritat dels EUA. En aquells moments els EUA plantegen una filosofia que Europa no accepta: és la batalla de la bomba de neutrons, una operació intel·ligentíssima dels Think Tanks dels EUA per aplicar un remei a la superioritat axiomàtica que tenien les forces convencionals soviètiques sobre les de l'OTAN. Jo que he estat ficat en aquest món, puc dir que quan vaig ser l'any 89 a Fulda em vaig adonar d'aquesta realitat. Fulda és l'única part de centreeuropa per on era possible una invasió soviètica apoteòsica perquè s'havia de tenir present que les forces convencionals en aquell moment eren d'un contra cinc (per un tanc de l'OTAN hi havia cinc tancs soviètics).

Per tant, era una estratègia quantitativa, i els americans ho capgiren i la converteixen en una estratègia defensiva qualitativa (amb molt pocs elements frenen la superioritat soviètica), cosa que la premsa occidental europea no va voler que s'entengués perquè hi havia massa interès del Partit Comunista per provocar una quinta columna que evités aquesta realitat d'estratègia. Quina era la realitat? El mur separador dels dos mons a Fulda tenia fins i tot conseqüències mèdiques que ens van explicar els caps d'estat majors: allà hi havia el famós Regiment de Cavalleria de Virgínia, amb divuit mil persones estacionades; en un hipotètic atac soviètic, aquest cos moria tot, però mentrestant permetia guanyar temps per mobilitzar des de la rereguarda (Frankfurt) les forces de l'OTAN. El plantejament de Wohlstetter, molt intel·ligent, és dir: nosaltres tenim la ciència, l'aplicació tecnològica, la capacitat econòmica... posem-ho tot en marxa i busquem una solució qualitativa capaç de superar l'agressió quantitativa soviètica. I inventa la bomba de neutrons: d'un abast limitat (deu quilòmetres a la rodona), matava la vida sense destruir res, de manera que a mesura que morissin els conductors de tancs soviètics crearien una muralla de ferro que els frenaria l'avenç. Aquesta bomba providencial va ser eliminada del programa de l'OTAN a causa de la campanya comunista en el món occidental. Wohlstetter dona aleshores la filosofia causal del que es va anomenar "La guerra de les gal·làxies", en què manté el seu principi: no destruir l'enemic (perquè en un atac i contraatac nuclear peririen els dos blocs enfrontats) sinó inventar un míssil antimíssil que destrueixi l'arma de l'enemic (i no pas el seu món). Reagan, brillant i intel·ligent, i el seu gran equip posen en marxa aquest mecanisme (tot i la gran polèmica amb Europa, que no va entendre res), sabent que trigarien anys a aconseguir-lo, però sabent també que els soviètics no podrien contrarestar financerament l'impuls inversor d'aquest esforç, ni podrien improvisar una resposta científica i tecnològica a un projecte d'aquella alçada. I Reagan va assolir el seu objectiu: els soviètics es van ofegar. Aleshores apareix, a Rússia, una figura providencial per a Occident, Gorbatxov, que entén

perfectament el tema i decideix ser pràctic: planteja una revisió del sistema perquè no pot competir tecnològicament ni econòmicament amb el repte americà. I aquesta és la teoria dels neoconservadors del Bé i del Mal, i la persistència de Reagan provoca l'enfonsament del món comunista.

Tot això no queda com una visió teòrica, ni és una estratègia conjuntural per dissoldre el món soviètic. Això queda com una fonamentació moral d'uns plantejaments que després reprendran gent

---

“L'evolució del món ens ha portat a una gran contradicció filosòfica: veure com des del comunisme es construeix el capitalisme, com en el cas de la Xina. I això no seria concebible sense el concepte utilitarista dels nord-americans.”

---

com Wolfowitz i Bush fill, que amb la guerra de l'Iraq portarà, en la meua opinió, al suïcidi polític del neoconservadorisme. Però atenció, perquè la gent simplifica les coses: l'evolució d'aquesta gent de l'esquerra radical per passar a la dreta radical és pròpia d'una època de grans transformacions. Peter Drucker, al seu llibre titulat *La societat postcapitalista*, diu que la transformació del món després de 1950 ha estat tan vertiginosa que tota la història anterior de la humanitat no es pot comparar amb els canvis revolucionaris des de la bomba atòmica fins ara.

M'ha sorprès, llegint el llibre de Luri, saber que en el Congress for Cultural Freedom que es fa primer a Nova York i després a Berlín hi assistissin personatges que jo admirava molt, com Jacques Maritain, Raymond Aron, François Mauriac i Benedetto Croce. Què passa aquí? Veig que hi havia una implicació del món cristià, del món catòlic occidental, amb el món jueu, amb idees immorals que parteixen de l'esquerra radical... És, doncs, un llibre molt interessant perquè veus el conjunt, no una part, veus tot el circuit, que és fascinant, ja que aquí discutim els fonaments morals dels valors de la nostra societat.

SERGIO VILA-SANJUÁN

Un tema que surt d'aquí. El que veiem ara en llibres com aquest i el de Frances Stonor Saunders, *La CIA i la guerra freda cultural*, és que tot el pensament anticomunista de postguerra fins a l'any 70, d'una manera o altra, ve dels EUA via CIA o organismes paral·lels. I això està molt demonitzat perquè hem demonitzat la CIA per coses com el cop contra Allende, Guatemala... Però en els seus inicis (anys 50), la CIA té una part purament propagandística: diuen “hi ha l'imperi del mal, hi ha els comunistes; si no financem la cultura de la llibertat, aquesta cultura no funcionarà”.

GREGORIO LURI

És que hem de tenir present coses que se'ns obliden: quan mor Stalin, el 1956, el Partit Comunista Francès, a primera pàgina al seu diari, lloa el camarada Stalin per tot el que ha fet, les “seves immortals obres científiques”, el defineix com la persona que ho sap tot de tot (aquí sí que planteja la fi de la història). Van ser els americans els qui es van permetre ser estalinistes a Occident, perquè el país on es van assassinar més comunistes va ser la Unió Soviètica.

 MANUEL MILIÁN MESTRE

Allan Bloom acaba fent una crítica molt seriosa sobre el sistema educatiu nord-americà. Fa una postulació molt actual, perquè estableix l'acusació contra aquest sistema de contribuir a l'expansió del relativisme moral. Com ara, anys després, ho fa el papa Benet XVI, que és la seva obsessió i discurs permanent. Bloom critica l'exclusió en l'educació dels estudis clàssics; això és un pecat mortalíssim en aquests moments: la deseducació dels conceptes clàssics com a base cultural. Bloom diu que hi ha una generalització de la banalitat, la divulgació trivial del nihilisme europeu (que ha portat a un nihilisme operatiu, actiu, dels islàmics que acaba destruint-nos a nosaltres mateixos), una perillosa pèrdua de referències en un relativisme desmoralitzador. El relativisme creu en la legitimitat de cadascú per defensar els seus valors; si fem que el multiculturalisme sigui la font de creació de pensament, estem encimbellant uns multivalors que no són sempre respectables ni genuïnament vàlids.

La destrossa que comporta el relativisme i que denuncia Benet XVI, a partir del segle XX ve d'una concepció que l'historiador Paul Johnson explica a *Temps moderns*: diu que el gran revolucionari del segle XX va ser Einstein, que va crear una nova concepció de la teoria física apartant-se de la concepció newtoniana, la Teoria de la Relativitat, que comporta una nova capacitat tecnològica per a Occident com la bomba atòmica, de la qual després abjurarà. Karl Jaspers, a *La història després de la bomba atòmica*, nega la virtualitat de la pervivència en l'era moderna. Avui dia veiem que aquella intuïció seva, veient el que va passar a Hiroshima i Nagasaki, és una realitat; dintre del còmput de l'OTAN, l'estimació del control de la capacitat de domini universal des del punt de vista militar és un fet, i de la capacitat autodestructiva total de l'home també (són dos axiomes). Paul Johnson també diu al seu llibre que els pensadors deshumanitzats d'Occident no es van adonar que des del moment que s'aplica la Teoria de la Relativitat com a gran axioma del món de

la física, també s'acaba convertint en el gran axioma del món de la moral i del pensament filosòfic. Avui dia fan la filosofia els físics, els matemàtics. Què ha passat? En deshumanitzar el pensament filosòfic, l'hem desmoralitzat (en el bon sentit de la paraula), l'hem descompost de factors morals i l'hem convertit en factors científics, molt empírics, que porten al relativisme moral de la ciència. L'ètica i la moral dels científics ve del fet que ells amb cada nou descobriment obtenen una nova veritat.

Com a conclusió, jo entenc que o hi ha una recuperació dels elements axials del pensament moral i d'un sistema de valors, o la nostra societat estarà en una dinàmica autodestructiva on s'imposarà el nihilisme que nosaltres hem inventat (ja Nixon, a *La tercera Guerra Mundial*, anunciava que el terrorisme seria una nova forma de fer la guerra). He d'agrair a Gregorio Luri que m'hagi fet veure que certs fets que jo vaig viure a Washington de forma destravada tenien una coherència constructiva en el pensament neocon.

 GREGORIO LURI

Gertrude Himmelfarb, quan planteja la història de la moral europea, agafa un terme molt oblidat que té un sentit molt precís i que avui podem recuperar amb tota la mala llet possible: *people of fashion*, d'Adam Smith, que es refereix a la gent rica de l'Anglaterra del seu temps. Smith diu que sempre hi haurà dues morals, la de la *people of fashion* i la de la gent normal, que sap que no es pot permetre cap luxe que el portaria a la ruïna. Avui la moral de la *people of fashion* s'ha generalitzat, tothom en vol ser (i jo que sóc professor en una escola de disseny sé fins a quin punt ser un fashion victim és una cosa moralment rellevant). Himmelfarb diu que els senyors de l'època d'Adam Smith tenien vicis que sabien que ho eren, però ara que tots som *people of fashion* diem que tot són virtuts. Un exemple molt clar d'això: a la desfilada a Londres del Dia de l'Orgull Gai hi ha una fotografia molt curiosa, amb un senyor de setanta anys amb minifaldilles i portat amb cade-

nes per uns senyors que el van fuetejant. En temps d'Adam Smith ningú no sortia al carrer a exhibir aquesta conducta orgullosament com a model; ara sí i vol dir que alguna cosa greu està passant. El problema és, per a mi, que encara ara entre nosaltres no som capaços d'alliberar el nostre llenguatge de totes aquestes adherències que jo anomeno "beateries". Hi ha una beateria paleoprogre afegida al nostre llenguatge, i mantenim un cert consens que

---

“El pensament americà té la virtut de positivari: té una mirada creativa i compositiva sobre el món; mentres que nosaltres tenim la reacció de l'escepticisme europeu, que ens torna moltes vegades inoperants.”

---

hi ha coses que no es poden dir (per exemple, no es pot criticar el Dia de l'Orgull Gai ni aquesta fotografia perquè et titllen de reaccionari). Jo no entenc que sortir al carrer com aquest home pugui ser motiu d'orgull, i reivindico el meu dret a plantejar-ho. El problema, aquí, és que quan plantegeges aquestes coses la gent no t'entén, estàs posant en qüestió massa dogmes. I això ho van entendre molt bé els neoconservadors (i ja ve de Leo Strauss): el sentit profund de la politeia; més important que les lleis, més important que la lletra de la Constitució, hi ha la politeia en el sentit d'Aristòtil, que la podríem plantejar d'aquesta manera: una politeia es defineix pel tipus de persona que considera digna d'admiració i, per tant, digna d'imitació. Aquesta és la clau

de la virtut republicana. Quan Montesquieu parlava que la virtut era essencial per a un règim republicà, és perquè considerava que el règim republicà s'ha de mantenir a si mateix amb un tipus de persones que siguin models de conducta. Nosaltres hem caigut en un vici terrible, que és considerar que no tenir principis equival a autonomia. De fet, hi ha tota una generació de pares que comença a sentir-se molt desorientada perquè han educat els seus fills en el sentit de l'autonomia personal, i ara han descobert que efectivament són autònoms, i han pres decisions sobre la seva vida que ens descolloquen absolutament, però són coherents; perquè una autonomia sense restriccions equival a desorientació. Un pare que ha educat així el seu fill ho té molt negre per criticarlo (i penso en dos amics del meu fill que van morir de sobredosi al Masnou en una casa d'okupes). En definitiva, jo no em sento proamericana ni proneoconservador, però tinc molta enveja de la seva capacitat de parlar lliurement de les coses que els preocupen. Mentrestant, nosaltres som presoners del nostre discurs beat, de la "paleoprogressia".

SERGIO VILA-SANJUÁN

Jo sí que em considero proamericana, i el pensament americà té la virtut de positivari: té una mirada creativa i compositiva sobre el món, i vol fer fer coses; mentre que nosaltres tenim la reacció de l'escepticisme europeu, que ens torna moltes vegades inoperants. A Espanya, a Catalunya, a Europa, qualsevol procés entra en una dinàmica en què tothom és esceptic i, per tant, qualsevol pas endavant és complicadíssim, i això passa en la política i a nivell de crear coses. A Europa, li cal un pensament positiu que venci el sarcasme i l'escepticisme.

GREGORIO LURI

El meu llibre va néixer a partir de l'intent de fer una biografia intel·lectual de Leo Strauss que no

aconsegueixo acabar perquè tinc molts problemes de comprensió. Per exemple, encara avui no sé el concepte de Natura de Leo Strauss. Quan Leo Strauss analitza la Il·lustració, diu que una de les armes del nou moviment contra el món anterior és l'ús del riure burleta, l'estratègia de la ridiculització. El que va triomfar no és tant una argumentació coherent i sostinguda que alliberés d'un pensament incoherent, sinó que va destrossar un pensament substituïnt-lo per una capacitat immensa de descreditar en què el més capaç de ridiculitzar imposava les seves idees. I en aquest sentit, som fills de la Il·lustració.

MANUEL MILIÁN MESTRE

Abans has fet una al·lusió a Adam Smith. Adam Smith, quan escriu *La riquesa de les nacions*, es proposa un projecte de com administrar els béns moralment en la societat. No com crear una teoria econòmica, el liberalisme, que dona peu al valor del mercat. El pensament més desenvolupat en teoria moral, en aquells moments, es fa a Salamanca, i Adam estudia els senyors de Salamanca, seguidors dels qui havien creat les lleis d'Índies i el dret internacional. Per tant, primera observació, el capitalisme, o el mercat, neix sota un concepte clarament moral, no economicista.

Segona observació: davant la destrucció de les bases ètiques del nostre propi sistema, fa vint anys, a Harvard i a Yale, els americans s'adonen que el capitalisme és impracticable sense una ètica, i tornen a fundar moltes càtedres d'ètica en els negocis (business ethics). Els americans són conscients que si no refunden la moral de la conducta econòmica, el sistema se'n va en orris. La reacció americana sense el puritanisme moral no s'entendria.

Tercera observació: quan a casa nostra hom veu la desfeta no solament moral, sinó teòrica del plantejament moral en la conducta personal, en la conducta social, en la conducta econòmica i en la conducta política, un es comença a esparverar de veritat. El problema és molt greu: si vas a la uni-

versitat a fer classes sobre algun tema de filosofia, de moral o d'ètica, la sorpresa és que els alumnes no saben distingir el bé del mal, les dues quadernes que suporten el casc del barco de la nostra societat. I això es veu en la política: el paradigma maximalista d'aquesta aberració es diu Rodríguez Zapatero; el conec profundament i estic astorat de com pensa, per la destrucció moral que comporten els axiomes d'aquest personatge en la vida política, social, cultural i econòmica.

SERGIO VILA-SANJUÁN

Hi ha dos enigmes que vull plantejar a Gregorio Luri: Per què Bush pare no entra a l'Iraq en la guerra de Kuwait? I per què els neoconservadors diuen que a l'Iraq hi ha armes de destrucció massiva, per què menteixen en aquest tema?

GREGORIO LURI

Wolfowitz va dir que la guerra era pel petroli. Wohlstetter va ser qui va criticar més que Bush pare no entrés a l'Iraq i es retirés. Bush pare, a diferència del seu fill, no va fer cap pas sense garantir el consens internacional. Bush fill, en canvi, no va buscar aquest consens perquè va creure que seria rebut amb els braços oberts a l'Iraq. El paper d'un personatge fosc com Hamach Alawi és difícil d'analitzar, però sembla que va enganyar tothom garantint que tenia unes fonts d'informació internes extraordinàries i assegurant que comptava amb gent disposada a lluitar amb els nord-americans. Wohlstetter plantejava el següent: les potències emergents són l'Índia i la Xina, i els EUA es poden quedar sense cap influència a Àsia. Per tant, cal buscar una excusa per entrar-hi amb un aliat amb més capacitat d'actuació que Israel. Wolfowitz, després de l'11 S, s'agafa a aquest argument de Wohlstetter per atacar l'Iraq, convençut, a més, que seria una cosa de quatre dies i que els EUA serien rebuts com a allibe-

radors. Si haguessin estat més straussians, haurien sabut que no es pot ser polític sense estar preparat per a l'experiència de la decepció. Tot això que dic no deixa de ser una conjectura.

MANUEL MILIÁN MESTRE

Hi ha una doctrina geopolítica en aquest moment en alguns Think Tanks que crec que explica la realitat en aquest assumpte: afirma que la guerra de l'Iraq és un moviment d'embrions cap a un altre objectiu. Jo sempre he discutit que aquesta guerra fos pel petroli. En un nou ordre geopolític en què les potències són asiàtiques (l'Índia i la Xina), els americans tenen molt clar que el repte immediat és la Xina. I els americans, dels europeus ja saben que no se'n poden refiar. Aleshores, el moviment estratègic dels americans consisteix a entrar a l'Uzbequistan, a l'Afganistan, volen entrar a Mongòlia, avancen al Pakistan (pactes amb Musharraf), i volen mantenir les seves bases militars al golf Pèrsic com a mínim vint-i-cinc anys més, per aïllar la Xina, que de moment ja guanya la batalla en els mercats mundials i ja està preparant la supremacia militar (fan investigació nuclear, desenvolupen elements missilístics de gran potència...). I hi ha un misteri: per què els americans no liquiden Corea del Nord, que té armament nuclear verificat? Jo sospito que no ho fan perquè els coreans són el laboratori d'investigació dels xinesos. Conseqüentment, aquí no estem apreciament els valors virtuals d'una estratègia nova de cara al futur immediat. I l'Iraq és un mal pas fet perquè "ara es pot", com vaig sentir que deia Condolezza Rice a Califòrnia un any abans de la invasió de l'Iraq en un seminari convocat per la Casa Blanca i el Pentàgon per explicar la nova estratègia geopolítica a l'Orient Mitjà i Àsia. I l'estratègia que va definir el Pentàgon, precisament, va ser la d'avançar sobre el golf Pèrsic per controlar, per raons estratègiques, l'energia i fer un avançament superior. I se'ls va preguntar: i per on entrareu al golf Pèrsic? Condolezza Rice va contestar: "Per l'Iraq" (tot i el cert grau de tolerància que l'Iraq tenia per

per part dels EUA). "Per què? Perquè ara es pot." L'escenari d'una gran debilitat de Saddam Hussein en aquell moment va ser l'única raó immediata per atacar l'Iraq, com a primer pas cap a altres objectius futurs.

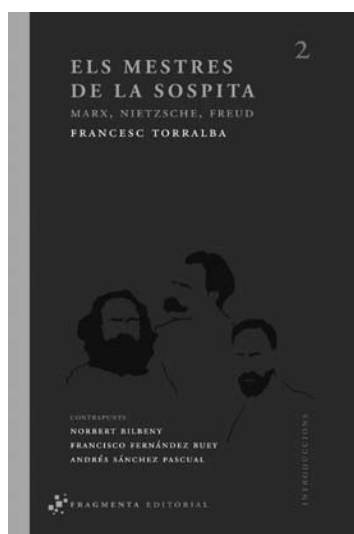
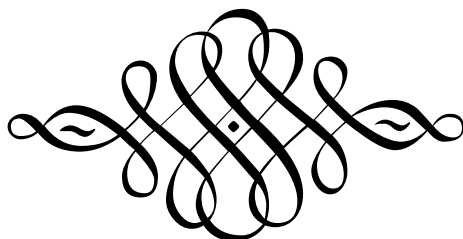
GREGORIO LURI

La primera defensa explícita i important de la invasió de l'Iraq és molt anterior a l'atac de les Torres Bessones: la fa Wohlstetter el dia després de la retirada de Bush pare (a la primera guerra de l'Iraq), amb un article titulat: *Evitarem un final amarg?*, en què diu que hi ha motius per tornar a l'Iraq.

NOTÍCIA DE LLIBRES

ELS MESTRES DE LA SOSPITA

Marx, Nietzsche, Freud

FRANCESC TORRALBA

Fragmenta Editorial, 2006

El reconegut filòsof i teòleg Francesc Torralba (1967) ens apropa en aquesta breu exposició a algunes idees fonamentals

de les propostes filosòfiques de Marx, Nietzsche i Freud. No es tracta d'una sistemàtica completa del seu pensament, sinó d'una introducció a les opinions que aquests van mantenir respecte de la qüestió – general – de la fe.

Aquesta obra s'emmarca dins de la col·lecció 'Introduccions' de l'Editorial Fragmenta de recent creació. Aquest projecte, iniciat el darrer mes de maig, proposa un acostament no confessional al fet religiós, la qual cosa pressuposa que és encara possible parlar de manera rellevant de religió i de 'fet' religiós, sense exposar-hi una postura 'militant' o apologetica d'una o altra opció religiosa. Queda, doncs, justificat que el llibre s'ajusti a les opinions que van mantenir aquests pensadors entorn de la 'qüestió' religiosa.

L'obra es divideix en tres àmplies seccions. La primera, que inclou els tres primers capítols, constitueix la presa de posició de l'autor davant del fet de la 'sospita' en si i en la seva relació amb la filosofia. Posteriorment, es desenvolupen les tesis de

Marx, Nietzsche i Freud en capítols successius, dividit cada un d'ells en tres epígrafs amb una pregunta com a encapçalament que posa de relleu la 'sospita' tractada. Per últim, el llibre es tanca amb una petita conclusió del mateix Torralba i tres escrits breus ('Contrapunts') d'altres autors que discuteixen 'in situ' el text de Torralba. Aquestes breus aportacions, cedides per Norbert Bilbeny, Francisco Fernández Buey i Andrés Sánchez Pascual, i que tracten alguna qüestió relacionada amb la temàtica estudiada, permeten que s'obri un diàleg real sobre les qüestions esmentades, alhora que amplien els horitzons conceptuals d'un lector que trobarà en aquesta iniciativa una font de recursos hermenèutics. Sense cap dubte, aquest 'format dialèctic' està cridat a ser un dels èxits més originals i interessants d'aquesta nova editorial, perquè amb ell aconsegueix transportar els lectors a una veritable àgora del pensament.

Atès que el mateix Torralba assumeix que només hi ha diàleg

si hi ha alteritat (p.29), és a dir, reconeixement del lloc de l'altre, per què no preguntar-se un mateix si l'altre pot tenir de veritat raó? Tal com va dir Ricoeur, creador de l'afortunada expressió (p.7), la referència de 'mestre de la sospita' s'ha de dirigir especialment al fet de posar en dubte la realitat antropològica típicament moderna (i amb ella la història, la moral i el sentit últim), representada paradigmàticament pel cogito cartesiana (p.13). No obstant això, és fàcil intuir que la 'deconstrucció' i l'abocament a l'abisme, que vénen de la mà de la sospita, ens empenyin a buscar en aquests pensadors noves muletetes idolàtriques que facin més suportable els treballs de la reconstrucció.

No hauríem de caure, però, en aquesta idolatria. Segons Torralba, és 'raonable' posar sota sospita a la mateixa sospita (p.16), cosa que significa que abans d'iniciar el repte de la sospita, s'anteposa una reflexió prèvia sobre la seva essència, tasca aquesta última que per al nostre autor té molt a veure amb la idiosincràsia de la filosofia, ja que l'exercici del pensador no és altra cosa que practicar la sospita (p.17). I si filosofia significa això, ens veiem, en realitat, abocat al repte, com va dir Jaspers, d'un viatge sense retorn (p. 23), el qual si bé provoca inquietud i inestabilitat en primera instància, "recompensa" la nostra actitud valenta amb l'oferiment de nous camins cap a les cimeres més altes, i com a efecte encara més

directe, amb l'obtenció d'una major perspectiva vital i un guany en tolerància i humilitat (p.24).

Així i tot, el mestre de la sospita incomoda. Què hi podem fer? D'entrada, ni evadir-lo ni refutar-lo, sinó practicar un diàleg veraç amb ell. És a dir, donar-li veu pròpia i acollir-lo a la nostra interioritat, tot assumint així, evidentment, la necessitat de confrontar-lo i cercar per nosaltres mateixos un punt de vista al respecte (p.29). Aquesta voluntat lloable, però, implica un esforç i un compromís exigents: abans de donar respostes racionals a tota crítica articulada (p.34), cal exiliar-se de les pròpies certeses en el reconeixement del seu espai ja que només així se salvaguarda l'honoradesa intel·lectual i l'autèntic creixement espiritual. I això és el que fa Torralba.

Rere d'aquesta metafilosofia de la pròpia sospita, l'autor dedicarà els seus esforços a cada un d'aquests tres mestres de la sospita. Els capítols respectius s'estructuren en tres apartats introduïts per una pregunta expressada amb la mateixa fórmula: "I si...", fet que denota clarament l'assumpció de la sospita introduïda per cada un dels mestres. Així doncs, en el capítol dedicat a Marx, es tracten les preguntes entorn l'essència última de l'home (matèria), el sentit i la filosofia de la història (teologia), i la superstició que rau en el cor de la creença religiosa (Opinió vs. Raó 'científica'), unes

qüestions que repercuteixen en l'estatus de "criatura" de la persona, l'estatus i decreixement del paper de la identitat personal en favor del de classe, i l'estatus de la definició d'aquelles realitats humanes que no són resoltes sota els paràmetres de ciència positiva (fet que comporta una pèrdua de la consciència d'especificitat i grandesa de l'home en el conjunt de l'univers). Unes hipòtesis que Torralba discuteix en conjunt perquè entén que parteixen d'uns previs assumits sense més (p.61 i p.70), tot i que no per això minva, a parer seu, la necessitat de recuperar el filòsof més enllà de les misèries de la dogmatització posterior de la seva figura i obra –en el marxisme– (p. 36), tanmateix aprofitada per molts d'altres per desacreditar el geni alemany i estalviar-se, així, les sospites esbossades.

El capítol següent (el V) està dedicat a Nietzsche, el mestre de la sospita per antonomàsia (p. 74) i a l'anunci que fa de la mort a Déu. Una asseveració que, si bé ha provocat rius de tinta, ha estat ràpidament assimilada sense cap prèvia justificació de la seva credibilitat i envergadura estrictament filosòfiques. Des d'aquest punt de vista, Torralba es posiciona de manera clara i contundent: en un pla de rigor conceptual, aquesta afirmació no té cap sentit (p. 75). Una vegada més, però, no s'han de menysprear les grans lliçons que poden extreure's de la reflexió de Nietzsche per a la transmissió de la fe i els ídols "divins" que

afecten aquest procés (p.81).

Però l'obra de Nietzsche no acaba pas aquí. Després d'aquesta primera pregunta sobre la possible mort de Déu, es reprèn el discurs seguint la possibilitat de l'etern retorn i el vitalisme, i la misericòrdia com a feblesa i pobresa anímica de l'home. Això darrer, arrel del nihilisme ver-tader per a Nietzsche (p.96), ens situa a l'estela de l'últim mestre de la sospita que tractem aquí.

La contribució més notable de Sigmund Freud (capítol VI), un dels "ateus més lúcids" (p. 99), és sens cap dubte la psicoanàlisi, una teoria de pretensioses pinzellades 'científiques', la validesa epistemològica de les quals es troba compromesa precisament per aquest afany. Però si cal indicar l'apriori fonamental del que parteix Freud en tota la seva obra, caldrà també afirmar el pessimisme antropològic com a nucli hermenèutic de tota la seva proposta (p.103).

En aquest capítol, les grans sospites articulades es refereixen a l'entitat ontològica de l'home (manat de pulsions), a la relació entre religió i repressió, amb la conseqüent compensació il·lusòria de la mateixa, i, en tercera instància, a una crítica de la projecció com a veritable nucli de la religió, al qual ens ha conduït la pròpia naturalesa d'aquella compensació. Dos reclams de Torralba criden aquí poderosament l'atenció.

El primer es refereix al consol – una intuïció genial de Freud sobre una de les necessitats

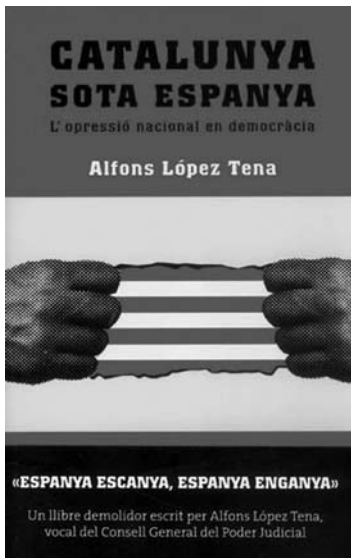
fonamentals de l'home (p.109)- i a les seves expectatives, fossat de contínua sospita psicoanalítica, a les quals, en el fons, el 'Déu crucificat' no sols no respon, sinó que sobrepassa i trenca (p.113). El segon reclam demana el retorn del Totalment Altre com a misteri a través del símbol i d'una 'imatge' purificada, trànsit que pot fer ús perfectament de l'esforç freudià (p.125). Una petició que continua en el setè i darrer capítol escrit per Torralba, en el qual es proposa l'Ateisme en Déu' com a clau hermenèutica (von Balthasar) per a la ruptura dels ídols i l'obertura al Déu-Altre cristià. És aquesta una tasca espiritual que exigeix constància i superació i que, per tant, cal que s'ajudi de tota gran aportació cultural, categoria on figuren les contribucions d'aquests tres colossos de la sospita (p. 132). El llibre viu aquí un punt d'inflexió amb la inserció dels tres contrapunts que hem esmentat. Aquestes aportacions són en si mateixes petits corpus conceptuals que deixen al lector noves llavors de reflexió. Així doncs, per exemple, Norbert Bilbeny pensa que després de Freud tan sols hi té cabuda una religiositat sense creença humana (p.144). O Francisco Fernández Buey, que troba el fil conductor del text de Torralba en la defensa de la cosmovisió cristiana (p. 148), i es pregunta si aquest Marx és marxista (o freudià aquest Freud, i nietzscheà aquest Nietzsche). Alhora que posa sobre la taula una intuïció dialèctica sobre la

història de les idees que explicaria l'aparició de futures sospites, arran precisament de la detecció d'esclètxes en els sistemes d'aquests mestres de la sospita (p.150). Finalment, Sánchez Pascual, que lamenta -en contraposició a Torralba- la denominació ricœuriana de "mestres de la sospita" en entendre-la com un exemple de 'formulació química' que no sempre és vàlida i necessària en la filosofia (p.151), exposa la provocativa interpretació de la mort de Déu com un 'acte' netament cristià, ja que no només significa que Déu ha de morir per salvar l'home, sinó que fonamentalment, s'exhorta el cristià a ser un mateix (p.155).

En definitiva, el llibre de Torralba es vertebrava entorn de la reflexió sobre la 'sospita', una actitud existencial envers qualsevol enunciat de la vida que té molt a veure amb l'exercici filosòfic. Un escrit que destaca, sobretot, pel seu original format 'dialògic' i del qual podem dir que, més enllà de la simplificació que comporta tota aproximació pedagògica, ens ofereix, especialment en la seva primera part, un punt de referència estimulante per tal que la filosofia recuperi tant la seva particular disconformitat reflexiva com el seu natural abastiment d'elements eidètics suggerents, tasques que s'intueixen urgents donada la realitat líquida en la qual el món contemporani s'ha submergit.

Miquel Seguró Mendlewicz

CATALUNYA SOTA ESPANYA

ALFONS LÓPEZ TENA

Dèria Editors. Barcelona, 2007

A quines conclusions arribaria un demòcrata convençut que analitzés des de lluny els anys de democràcia a l'Estat espanyol, en particular la situació de Catalunya? Podríem suposar que el nostre personatge sap quelcom dels conflictes històrics entre Catalunya i l'Espanya castellana i que també sap que l'era democràtica ha configurat l'Estat de les autonomies. I es pregunta: s'han canalitzat bé els conflictes? S'han elaborat formes de coexistència equilibrades i justes? S'ha progressat en l'enteniment entre els pobles? El nostre demòcrata

tindrà, de bon principi, una bona dosi d'optimisme. Esperarà trobar respostes positives perquè justament creu en els beneficis de la democràcia.

És el mateix optimisme amb què Catalunya va viure la transició política. Confiava que vindria l'època del respecte a la llibertat i, en particular, a la llibertat de les nacions. Va creure que la tradició fortament centralista i uniformista de l'Espanya castellana havia canviat cap a una valoració positiva del pluralisme, concretat en l'Estat de les autonomies. En realitat, però, aquest no sembla que hagi sortit de conviccions profundes, sinó més aviat d'un desig de mantenir l'hegemonia del centre tot dissolent Catalunya i d'altres pobles minoritaris en el conjunt. Una opció tàctica, per tant, pròpia de l'Espanya secular, sempre tan gelosa de les seves suposades prerrogatives i tan poc liberal. La constatació d'aquest fet després d'un reguitzell d'esdeveniments ha portat la desil·lusió a Catalunya. Aquesta situació queda expressada en el subtítol del llibre de López Tena, *L'opressió nacional en democràcia*, i explicada en el seu contingut.

Una sentència del Tribunal Constitucional, que cita l'autor, sembla particularment relacionada amb aquesta opressió. Diu així: "La Constitució no és el resultat d'un pacte entre instàncies territorials històriques que conservin uns drets anteriors a la Constitució i superiors a ella, sinó una norma que s'imposa

amb força vinculant general en el seu àmbit, sense que quedin fora d'ella situacions històriques anteriors". Per tant, les institucions polítiques comencen amb la Constitució; per tant, les institucions polítiques de Catalunya també; per tant, aquestes institucions depenen del vot dels ciutadans de tot l'Estat, que han aprovat aquesta o aprovaran un altra Constitució; per tant la nació minoritària ha d'acceptar el pronunciament de tot l'Estat i no hi ha res més a dir. És un fonament clar de la imposició de la majoria sobre la minoria. Segurament no ha existit mai abans un fonament millor. Ho forneix una interpretació determinada de la democràcia. Val la pena seguir amb detall l'anàlisi que fa l'autor de la subordinació de Catalunya a Espanya, especialment els aspectes jurídics, molt clarificadors de la situació, així com la de la voluntat permanent d'Espanya d'assimilar Catalunya.

En el capítol primer del llibre l'autor desenvolupa un panorama general que té una interessant aplicació al cas de Catalunya. Aquí tenim freqüentment la sensació que els problemes ens vénen de tenir un veí, l'Espanya castellana o també es podria dir Castella sense més, amb un caràcter especialment difícil, més aviat antiquat i mesquí. Seria la Castella que cobeja diners i càrrecs, manaira i provinciana, centralista i uniformista, la incapaç d'establir una bona convivència amb Catalunya. En realitat tot això deu influir, i probablement

molt, però és d'agrair que l'autor mostri un ampli panorama de les relacions entre nacions, tot establint unes conclusions que es poden resumir així; la convivència entre nacions solament s'estabilitza si cada una té el seu propi Estat. En cas contrari, la nació majoritària tendeix a suprimir la minoritària, sigui per genocidi, sigui per assimilació. Per això, diu l'autor, les nacions sense Estat són una anomalia: o desapareixen o es converteixen en Estats. Això estaria a l'arrel de l'abundosa creació d'Estats a l'Europa del segle XX. Esmenta les següents: Noruega, Islàndia, Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Polònia, Bielorrússia, Ucraïna, Moldàvia, Armènia, Geòrgia, Albània, Hongria, Eslovàquia, Txèquia, Eslovènia, Croàcia, Bòsnia, Macedònia, Irlanda, Malta, Xipre, Israel. Per tant, els problemes de Catalunya no són enterament ni principalment atribuïbles a la nació majoritària amb la qual conviu. En realitat el respecte per la diferència, que Europa tant enalteix, no sembla que hagi tingut massa pes com principi polític pràctic.

Tres capítols caracteritzen la situació actual de Catalunya en relació a Espanya i tres paraules poden resumir llur contingut: indefensió, engany i explotació. Indefensió perquè som en una democràcia de baixa qualitat en la qual no hi ha voluntat ni tan sols de complir les lleis quan aquestes afavoreixen les competències de la Generalitat o la identitat de Catalunya i per la impossibilitat

de defensar-se davant de les altes instàncies judicials perquè estan completament polititzades a favor dels grans partits espanyols; engany perquè els textos legals s'arriben a interpretar de forma totalment arbitrària o s'obliden completament; explotació pel dèficit fiscal aclaparador i creixent que afecta Catalunya.

Europa és analitzada per l'autor com el que és, la gran il·lusió de Catalunya i la seva gran desil·lusió. Europa és l'Europa dels Estats.

Queda la confrontació de dos projectes nacionals: Catalunya i Espanya. Si del llibre haguéssim de prendre una sola tesi - cosa que no és convenient perquè té diverses aportacions que convé valorar separatament - crec que és central i digna de meditació la que afirma que cal donar com un fet completament establert que entre Catalunya i Espanya no pot haver-hi concòrdia perquè Espanya mai no ha acceptat ni es pot esperar que accepti un Estat de veritat plurinacional. En aquest sentit, creu que l'error fonamental dels catalans en la transició va ésser confiar que Espanya assumia aquesta plurinacionalitat. Li sembla més encertat el que va dir Pere Rossell i Vidal l'any 1931: "El punt de partida de les negociacions ha de ser el de discòrdia, el franc reconeixement de no entendre's, de renunciar a entendre's en allò que és primordial i íntim".

És això veritat? Les mateixes explicacions de l'autor sobre les relacions que, en general, tenen

les nacions -ja ho hem esmentat- i sobre les relacions entre Catalunya i Espanya en particular, ofereixen moltes proves a favor d'aquesta tesi. Són suficients? O bé cal confiar encara que Espanya sigui algun dia sincerament pluralista, liberal i amable?

La situació actual no és la mateixa que en el primer terç del segle XX. Llavors alguns corrents del catalanisme polític tenien confiança en poder transformar Espanya i entendre-s'hi. Però des de llavors han passat moltes coses. L'atac a Catalunya - no solament als seus enemics polítics sinó a Catalunya com a tal - per la dictadura podia atribuir-se a una conjuntura complicada i corregible. De fet, l'optimisme de la transició implícitament ho interpretava així. Però el que ha passat i està passant en democràcia ja no es pot atribuir a circumstàncies especials.

Malgrat tot, cal confiar encara en una nova Espanya? Des de Catalunya freqüentment sembla inversemblant que l'Espanya castellana romanguí en unes actituds que ens semblen decididament casposes. Com pot ser que Torrente Ballester afirmés, en un context d'entusiasme popular, que els papers de Salamanca havien de romandre a Salamanca "por justo derecho de conquista". Sabem que aquesta afirmació i l'actitud que implica no és de cap manera una excepció. De fet, coses semblants es repeteixen bastant sovint i protagonitzades per personatges gens marginals. I, malgrat tot, sembla com si

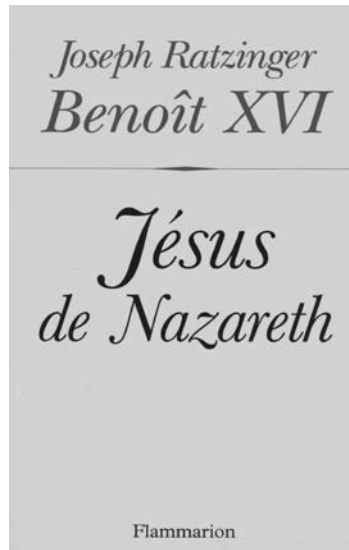
tinguéssim tendència a creure que sí, que són una excepció, que tanta crua brutalitat no és possible. Després, en ocasions, fins i tot anem més enllà i caiem en una mena de síndrome d'Estocolm: que si no ens expliquem bé i per això no ens entenen; que si hem de fer esforços de pedagogia sobre qui som i que volem els catalans; que si no tenim interès per la resta d'Espanya i ells ens ho paguen amb hostilitat; que si el dèficit fiscal es perpetua perquè no sabem plantejar bé el problema. Aquí sembla que anem clarament massa lluny.

Fora bo evitar-ho i tenir clar que el "derecho de conquista" i els seus afins queden més enllà de qualsevol diàleg racional i, fins i tot, de qualsevol diàleg civilitzat.

Però tornem a la qüestió: Hem de confiar en què Espanya canviï? L'autor, com hem dit, es pronuncia clarament: no es pot confiar. I a on porta aquesta tesi? A que cal confiar en la força dels vots. En la ment de la gent de Catalunya competeixen dos nacionalismes, el català i l'espanyol, que intenten atreure-se-la. Aquí, a la ment de la gent, es jugarà el futur. Caldrà veure si els valors, la mentalitat, l'estil, les tradicions i el projecte català tenen la força que tantes vegades han demostrat, malgrat que de l'altra banda juguen la partida disposant de les poderoses forces de l'Estat.

Agustí d'Arana

JÉSUS DE NAZARETH

JOSEPH RATZINGER, BENOÎT XVI

Flammarion. París, 2007

El Papa Benet XVI ens presenta, en aquesta obra, la primera part de les seves reflexions sobre Jesús de Natzaret, tot esperant poder-nos presentar la segona si el temps, l'edat i les circumstàncies li ho permeten. Tal com es diu en el pròleg, aquest llibre "és el fruit d'un llarg caminament interior", que es remunta a l'època de la seva joventut, deguda a l'entusiasme que van produir en ell algunes obres senyeres sobre la persona vivent de Jesús a partir dels Evangelis. A partir dels anys 1950, observa Ratzinger, l'esclletxa entre el "Jesús històric" i el "Crist de

la fe" s'ha eixamplat, de manera que ambdues figures s'han allunyat una de l'altra, degut sobretot als progressos de la recerca històrico-crítica. El resultat ha generat en nosaltres la impressió que sabem poques coses fiables sobre Jesús i que és la fe en la seva divinitat la que finalment ha acabat afaiçonant la seva imatge. Una tal situació, sosté Ratzinger, és dramàtica per a la fe, ja que el veritable punt de recolzament del qual tot depèn, resta incert.

El gran exegeta que fou R. Schnackenburg va escriure que "una empresa científica utilitzant mètodes històrico-crítics ho tindrà malament per fornir una imatge satisfactòria del personatge històric de Jesús de Natzaret". "Si hom no el vincula a Déu, el personatge de Jesús resta esquemàtic, irreal i inexplicable", acaba dient Schnackenburg. Aquesta és també la pedra angular del llibre de Ratzinger: veure Jesús des de la seva comunió amb el Pare, sense la qual no es pot entendre. Però la intenció de Ratzinger és anar més enllà que Schnackenburg: "He intentat simplement, més enllà de la interpretació històrico-crítica, aplicar nous criteris metodològics, que ens autoritzin una interpretació pròpiament teològica de la Bíblia, que requereixen evidentment la fe, sense poder ni voler renunciar, no obstant, al rigor històric".

La primera afirmació, doncs, és que el mètode històrico-crític és i resta una dimensió indispen-

sable del treball exegetíc. Ja que és essencial per a la fe bíblica la seva referència a esdeveniments realment històrics. Si descartem aquesta història – et incarnatus est – la fe cristiana queda abolida.

No es pot prescindir, doncs, del mètode històric-crític, però, d'altra banda, s'ha de tenir present que aquest mètode no exhaurix el treball d'interpretació per aquells que veuen en els escrits bíblics l'Escriptura Santa inspirada per Déu. A més, cal tenir presents els límits del propi mètode històric-crític, que el remet a quelcom que el sobrepasa i que l'obren intrínsecament a mètodes complementaris.

Ratzinger parteix d'una dada teològica inqüestionable: la unitat de l'Escriptura. La unitat de l'Antic i el Nou Testament no poden ser dissociades. "L'hermenèutica cristològica, que veu en Jesucrist la clau del conjunt i que, partint d'ell, comprèn la Bíblia com una unitat, postula un acte de fe que no pot ser el resultat de cap mètode purament històric" escriu Ratzinger. Un acte de fe "intrínsecament portador de raó" que "permet de veure la unitat interna de l'Escriptura i de tenir una comprensió nova de les diferents fases del seu itinerari, sense retirar-los llur originalitat històrica".

"L'exegesi canònica" és una dimensió essencial de la interpretació, que no està en contradicció amb l'exegesi històric-crítica, sinó que la transforma

en teologia pròpiament dita.

L'exegesi es converteix així en "exegesi teològica": L'exegesi és, per a Ratzinger, teologia, no simplement arqueologia bíblica. Els diferents llibres de l'Escriptura no són simplement una obra literària, sinó que han nascut d'un subjecte vivent: el poble de Déu, que s'ha desenvolupat i viu en el seu si. Aquest és el "cercle hermenèutic", per utilitzar l'expressió de Heidegger, de l'Escriptura i la clau interpretadora que ens proposa Ratzinger. Elements fonamentals de l'hermenèutica moderna sostenen aquestes afirmacions, elements que aquí no podem explicitar, però que convé recordar als lectors poc familiaritzats amb el pensament germànic de la segona meitat del segle XX.

Integrant tot el que hem dit fins ara, l'intent de Ratzinger és presentar el Jesús dels Evangelis com un Jesús real, històric. La seva convicció és que la crucifixió i la influència de Jesús únicament s'expliquen "si quelcom extraordinari ha succeït, si la figura i les paraules de Jesús han depassat totes les esperances i totes les esperes".

Tot i que Benet XVI no presenti aquest llibre com un acte de magisteri, és evident que està mogut pel desig d'orientar els lectors sobre la munió d'interpretacions existents al voltant de la persona de Jesús. En aquest sentit podríem dir que és un llibre útil més que novedós; una mena de guia de lectura dels evangelis i dels escrits sobre

la persona de Jesús, fàcilment assequible pel fet que no conté tecnicismes innecessaris i a la vegada coneixedor de les grans tendències actuals i històriques sobre les interpretacions al voltant de la persona de Jesús de Natzaret.

L'experiència docent de Ratzinger es palesa al llarg de tot el llibre. En aquest sentit, no és cap detall secundari el fet que Benet XVI hagi volgut presentar-se a la vegada com a Joseph Ratzinger. El seu pensament pot ser qüestionat – "cadascú és lliure de contradir-me" –, però caldrà aportar arguments. És a dir, les seves afirmacions no depenen de la seva "autoritat papal", sinó de la seva "autoritat acadèmica", sòlidament forjada en la seva experiència de docència universitària. El seu horitzó intel·lectual és ampli, tal com es posa de manifest en el panorama històric de les interpretacions de la persona de Jesús, que van des de les referències a la Patrística i a la Tradició fins a les interpretacions exegetiques modernes dels segles XIX i XX.

És important destacar, també, el diàleg amb l'exegesi jueva, però, sobretot, la contextualització que es fa de determinades expressions, títols o actituds referents a Jesús – contextualització que hom troba a faltar sovint en altres estudis exegetics – i que situen el lector en l'àmbit del sentit d'una expressió. És possible que dels partidaris de la primacia de l'exegesi històric-crítica no se sentin satisfets amb

aquesta obra. Però aquesta és justament, al meu entendre, una de les aportacions fonamentals del llibre. L'exegesi històrico-crítica no pot ser considerada una clau hermenèutica inqüestionable. I no perquè es tracti de la Bíblia, sinó perquè sempre té com a base l'experiència humana fonamental que la sosté. El que és l'experiència humana per als textos literaris, ho és l'experiència del poble de Déu per als escrits bíblics. Aquesta és l'espiritualitat que tot el llibre respira, clau hermenèutica imprescindible per a comprendre la persona de Jesús. No és casualitat que un dels exegetes als quals més recorre sigui Joachim Jeremias, que sempre va mantenir-se distant de l'exegesi històrico-crítica.

La convicció de Ratzinger és que l'experiència humana fonamental ha estat acomplerta en la persona de Jesús de Natzaret, referent històric de tota altra experiència humana. La relació entre l'experiència humana fonamental i l'experiència de la fe és, tal vegada, una qüestió massa obviada al llarg de tot l'estudi. Les referències a l'actualitat són sovintejades, però gairebé sempre sota el prisma de la visió creient com a instància hermenèutica. No es tracta de contestar la legitimitat d'aquest punt de vista, però sí de recalcar que no és potser el més idoni per a un diàleg amb la cultura contemporània, refractària a plantejaments de factura "agustiniana" que

tenen un caire massa apologètic.

Tot i que l'obra no pretén ser cap estudi exhaustiu, està estructurada en 10 capítols sobre la vida pública de Jesús, que mencionem a continuació: el Baptisme, les Temptacions, l'Evangeli del Regne de Déu, el Sermó de la muntanya, la pregària del Senyor, els deixebles, el missatge de les paràboles, les grans imatges de l'Evangeli de Joan, la confessió de fe de Pere i la Transfiguració, i les afirmacions de Jesús sobre ell mateix. Al final hi ha un breu complement bibliogràfic per a cada capítol.

_____
Josep Hereu

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ A LA REVISTA RELLEU

SUBSCRIPCIÓ ANUAL (4 NÚM.): 24 €

Desitjo rebre periòdicament la revista RELLEU a partir del núm.
Fotocopieu o retalleu aquesta butlleta i trameteu-la a:

REVISTA RELLEU
C/ARAGÓ 287, 3r 2a B
08009 BARCELONA

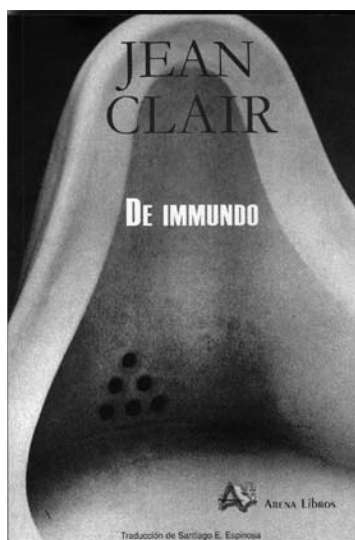
Nom .....
Cognoms .....
Adreça .....
Telèfon .....
CP-Població .....

Domiciliació de rebuts en banc o caixa.
Sr. Director, li prego que atengui, amb càrrec al meu compte llibreta, els rebuts que li presentarà la Fundació Relleu.

Titular del compte .....
Banc o Caixa .....
Adreça de l'agència .....
CP-Població .....

Codi Compte Client (CCC)
entitat   oficina   control   número del compte

Data
Signatura del titular del compte o la llibreta

DE IMMUNDO

JEAN CLAIR

Arena Libros, 2007

Jean Clair és segurament un dels crítics d'art europeus més rellevants del moment. Amb "De inmundo" edició francesa del 2004 s'endinsa en un tema cabdal del món artístic d'avui: la caiguda, l'ensulsiada en la brutícia, els excrements, en tot allò informe de l'art actual. Clair és un erudit i un humanista, pensa els temes en forma global.

Perquè l'art actual ha caigut en l'obsessió pels excrements, per la sang, pel pèl etc...? No és res més que un reflex en la metafísica, reflex de Nietzsche, Freud, Bataille etc...

"Som aquí més enllà dels valors de bé i de mal. O, més encara, tot ocorre com si el mal

hagués desaparegut".

Això ens porta a que si la noció de sagrat desapareix, i també la de sacrilegi, som a prop de la barbàrie. És per això que ell veu moltes manifestacions artístiques d'aquest tipus i els seus rituals com a satàniques. Al final del llibre ens diu "Déu és forma".

Clair és un home que fa crítica de la crítica: "Jamás la obra de arte ha sido tan cínica y le ha gustada tanto rozar la escatología, la suciedad y la porquería. Jamás tampoco – rasgo más desconcertante aún – esta obra habrá sido tan querida por las instituciones, como en el hermoso tiempo del arte oficial. Más inquietante que su fabricación es la recepción de estos objetos".

La inmundícia es fa art oficial. També diu que l'urinari de Duchamp ha trastocat el sentit del museu convertint-lo en un "desagüe generalitzat de valors".

Quan ens parla dels artistes "transgresors", la musiqueta ens sona. Normalment, subvencionats per poders públics encara que parlin de temes com la defensa d'una sexualitat lliure o contra l'autoritat moral d'un "estat burgès". Quan els critiques en nom de la llibertat artística et qualifiquen de feixista.

Davant de tanta crítica d'art artificiosa, de tant museu d'art contemporani petulant, Clair és la millor medicina: documentat, erudit, sobri, punyent, clarivident.

"La presencia de la forma, forma, formosa, la bella forma,

permite el ejercicio de la memoria, y la memoria, a su vez, hace caer los muros, como en Jericó, y garantiza, hasta el corazón del campo, la permanencia de la humanidad".

La permanència de la humanitat, heus aquí la qüestió.

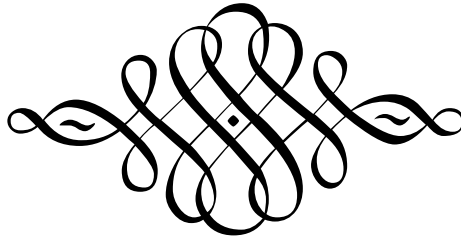

Jordi Barnadas Rull

NOTÍCIA DE CINEMA

DIE STILLE VOR BACH

PERE PORTABELLA

Catalunya, 2007

És motiu de satisfacció poder respirar una alenada d'aire fresc sobre aquesta realitat polièdrica que anomenem Europa a través del film de Pere Portabella. Es tracta d'una pel·lícula de difícil

catalogació, a cavall entre el gènere experimental, surrealista – el mateix Bach explica la seva vida als visitants actuals de Leipzig – i històric, sense que s'emmarqui en cap d'ells de manera clara. És, això sí, suggerent. En una narració que avança fragmentàriament, els elements de l'actualitat es superposen amb elements de la història passada, en una clara intenció d'actualitzar de la figura del gran mestre alemany. Potser sigui més important allò que no diu la pel·lícula – i que ha de completar l'espectador – que no pas allò que diu.

No crec que sigui per casualitat que Portabella hagi escollit la figura de Johan Sebastian Bach per a reflexionar sobre Europa. Bach encarna una idea polifònica d'Europa, i no pas únicament en el sentit musical. El seu art és, a la vegada, expressió del cristianisme europeu, de la cultura més esplendorosa que ha distingit el nostre continent, de l'esforç propi que requereix tot art autèntic, però també de l'ambigüitat i la perversió, de les vinculacions

institucionals i de les tragèdies contemporànies. Potser no hi hagi cap altre àmbit que fos tan apte i pogués, de manera tan clara, plantejar simultàniament totes aquestes qüestions.

La pel·lícula de Portabella no és, tanmateix, cap pel·lícula històrica, ni pretén ser-ho, sobre el gran músic alemany. Bach és l'excusa per reflexionar sobre uns temes que sempre, però potser ara més que mai, són pertinents. Es tracta d'una reflexió que, utilitzant molts registres – novament una metàfora musical –, suggereix més que no pas imposa. Tant realitat europea és la cultura mil·lenària del vell continent com el present més actual. La cultura no està contraposada a les realitats socials més rudimentàries, sinó que viu en elles. La ruta de dos camioners, que s'intercala amb la vida i la música de Bach, n'és una mostra. També ells estimen la música i, finalment, un d'ells efectuarà el transport d'un piano – una contingència sovint oblidada, però necessària – perquè la música soni. La grandesa no està

renyida amb la modèstia, ans tot el contrari.

La música de Bach, tanmateix, no sempre va tenir el reconeixement del que avui gaudeix ni el tracte respectuós que mereixia. Des d'una partitura que serveix per embolicar un tros de carn fins a la descoberta de la seva música per Mendelssohn, la pel·lícula ens ofereix diferents episodis d'aquestes contradiccions que manifesta la història. Bach, en efecte, no és només la cultura, sinó també el símbol de com un saber, en aquest cas l'il·lustrat, va poder degenerar en barbàrie. La música de Bach sona sobre les imatges del riu Elba que banya la ribera de Dresde, ciutat que va ser terriblement castigada per un bombardeig aliat. Les seves composicions, objecte d'un debat a casa d'un vell antiquari, ens recorden que en els camps de concentració la música va fer mal, perquè de dins de la cultura va emergir una cosa terriblement monstruosa.

Finalment, en el diàleg que hi ha entre la jove intèrpret, que viatja a Leipzig per tocar en un concert, i el "successor" de Bach, se'ns mostra la continuïtat d'una tradició cultural en totes les seves dimensions: la religió a la qual està vinculada (el cristianisme) i l'esforç que requereix, no com una qualitat afegida, sinó com una qüestió intrínsec a la mateixa música. Només d'aquesta manera, reconeixent l'origen de la nostra tradició i cultivant-la amb l'esforç necessari, la mantindrem viva. Reconstruir la unitat perduda a

través de l'art és la millor recuperació de la tradició que ha fet la glòria d'Europa, inclosa la seva religió. Molts dels actuals intèrprets de les obres de Bach no són ni se senten creients, però l'elevat valor espiritual de la seva música fa que cada any algun d'ells es faci batejar. El valor intrínsec de l'art és el que pot conduir al canvi: tot un lema a tenir en compte.

Els elements musicals han estat cuidadosament seleccionats: Les variacions Goldberg que serveixen d'obertura, La Passió segons sant Mateu, i el Magníficat que clou la pel·lícula, en una escena magistralment realitzada. El sentit del silenci no és el mateix abans que després de Bach, el místic protestant que treballa d'organista a Leipzig, però també l'artesà discret que construeix una obra capital per l'harmonia europea.

Josep Hereu

FITXA TÈCNICA

TÍTOL ORIGINAL: Die Stille vor Bach

DURACIÓ: 102 min

DIRECCIÓ: PERE PORTABELLA

GUIÓ: Pere Portabella, Carlos Santos, Xavier Albertí

FOTOGRAFIA: Tomàs Pladevall

DISSENT DE SO: Albert Manera

ESCENOGRAFIA: Quim Roy

REPARTIMENT: Christian Brembeux, Daniel Ligorio, Ferrán Ruiz, Feodor Atkine, Àlex Brendemühl, Georg C. Biller, Antonio Serrano, Georgina Cardona, Jaume Melendres

Teologia política de Pau

Schmitt, Benjamin, Nietzsche, Freud

Jacob Taubes

El darrer llibre coeditat per Barcelonesa d'Edicions i Pòrtic

El trobareu a les llibreries o sol·licitant-lo a relleu@relleu.cat

Pòrtic

barcelonesa d'edicions

WWW.RELLEU.CAT